

optabilem redderet sanitatem. Nec multum ibi ja-
cens orando moratus, mox ita surrexit incolumis,
ut stupentibus cunctis gratias Deo referret, pro-
priis sine ullius adminiculo incedens plantis.
Ab ipso ergo die beati viri tumultus majoris
honoris reverentia est habitus; idemque mona-
chus sanatus, quoniam grammaticæ erat instructus,
ita hæc elegiaco metro comprehendit, scribens in
ejus tumulo:

Folcuini veneranda Patris hic membra locantur,
Antistes dudum qui fuerat Moriuum.
Quinque quater denis vitæ dux exstitit annis,
Mente, actuque pio jussa operando Dei:
Atque die quarto decimo Decembris ab orbe
Sumptus, apostolicum gaudet adire chorum.

18. Omnibus igitur post hoc beati viri merita ve-
nerantibus, ut vox Salvatoris probaretur dicentis:
Nihil opertum quod non reveletur, neque absconditum
quod non sciatur (*Matth. x, 26*). Pastor pastorum
vicarii (10) sui ossa noluit sub terra posita diutius
delitescere, sed venerandam alimitatis ejus gloriam
voluit omnibus hominibus propalare. Anno namque
felicissimæ incarnationis Domini nostri Jesu Christi
nogentesimo vicesimo octavo, indictione prima, tem-
pore Caroli regis, reclusi, duobus (11) spectabilis
personæ longe remotis crebras per quietem noctis
prodit visiones, quatenus Sithiu famosum adirent
Cœnobium, ac venerabilis sancti præsulis Folcuini
membra levantes, ad debitæ venerationis præparan-
tur obsequium. Qui gaudenti animo jussa complen-
tes, apparatu quo poterant ad Sithiu jam dictum
adveniunt Monasterium, adventus sui causam fra-
tribus monasterii produnt, licere sibi detegi urnam,

(10) En Folcuinus Christi vicarius dicitur. Quod
vocabulum etiam præter alios Wibertus Gembla-
censis abbas Philippo Coloniensi archiepiscopo tri-
buit, ut superius notatum ad librum de miraculis
S. Adalhardi abbatis.

(11) Confer ea quæ superius ex Folcwino levita
notavi in prævia observatione, n. 4.

(12) An consultus super hac re fuerit episcopus,
non exprimit Folcuinus levita.

(13) Johannes Iperius abbas Sithiensis in cap. 13:
« Conservamus, inquit, cappam ejus unam proces-
sionalem, mitram, chirothecas, atque sandalia, stolas
quoque tres. » Quorum contactum parturientibus

qua sanctus civis tegebatur, exposcunt: qui consi-
lium diu quaquaversum poterant trutinantes, ad
Adolphi Generosi tunc temporis loci illius comitis
et abbatis notitiam detulerunt, consultoque (12) Ste-
phano ejusdem temporis reverentissimo Tarvennen-
sis ecclesiæ episcopo, communi omnium voluntate
cum cereis et choro psallentium, atque omni cleri-
corum apparatu Idus Novembris die illucescente, ad
sancti viri tumulum ventum est, elevatisque sancti
corporis membris, atque illic collocatis, in loco tū-
muli altare constructo, diem illam cantibus et gau-
diis duxere festivam: explicitoque officio relecti,
quique ad propria sunt reversi.

19. His igitur sic se habentibus, cœperunt beati
viri membra virtutibus enitere. Fecerunt autem ci-
ves febricitantes consuetudinem, cum candelarum
quo quisque poterat munere sancti præsulis altare
frequentare, atque secundum petentium fidem rece-
pisse quique mirati sunt sanitatem. De stola autem
ejus, quæ adhuc restat, mulieribus difficultate par-
tus (13) laborantibus per ejus merita salutem sæpe
provenisse vidimus, ita ut triduo vel eo amplius
materno onere gravatæ, cum pene viderentur morti
contiguæ, in ingressu ejusdem stolæ, partum edentes
redderentur sanitati pristinæ. Multis etiam aliis in-
diciis Dominus sanctum suum ostendit mirificatum
in cœlis, operante et manente cum electis suis usque
in finem sæculi Domino nostro Jesu Christo, qui
cœternus et consubstantialis Patri et Spiritui
sancto, vivit et regnat per infinita sæcula sæculo-
rum. Amen.

salutiferum esse testatur. Denique Folcardus in
prædicto libro primo de miraculis S. Bertini, cap. 9
scribit, corpus sancti Folcuini *magnis celebre virtu-
tibus* suo tempore, hoc est undecimo sæculo, fuisse.
Hæc pretiosa *κημέλια* coram inspexi nuper, et reli-
quias sancti Folcuini veneratus sum, majori altari
impositas ad latus australe in præclara basilica Si-
thiensis seu Bertiniani monasterii: humanissime
acceptus a reverendissimo domino abbate et reli-
giosis cœnobitis, facile impetravi facultatem per-
lustrandi egregia istius loci monumenta, quæ mihi
multum subsidii conferunt.

FOLCUINI

ABBATIS LAUBIENSIS

DE GESTIS ABBATUM LAUBIENSIIUM.

(Pertz *Monum. Germ. Hist.*)

MONITUM.

Ansegisi, qui sæculo ix abbatum Fontanellensium
gesta scripserat, exemplum fortasse secutus Fol-
cuinus (14) exeunte sæculo decimo gesta abbatum

(14) Folcwinus, Folcuinus, Folcuinus, Fulcoinus,
Fulcuinus, Volcuinus idem est.

monasterii, cui ipse præerat, Laubiensis scribenda
suscepit. Qui illustri editus loco (15), scilicet Ca-
roli Martelli ex Hieronymo filio posteris accensen-

(15) Gesta abb. Lob. cap. 28. — Folcuino in char-
tulario S. Bertini auctore, Karolus Martellus genuit

dus (16), a patre Folcuino, qui an. 928 cum fratre Regenwala corpus S. Folcuini episcopi elevaverat, et matre Thiedala an. 947 puer ex Lotharingia ad monasterium Sithdiu adductus et an. 948, die S. Bertini (17), « in ipsis pene crepundiis propinquorum curis multimoda infestatione cessantibus » (18), sancto Bertino oblati et monachus effectus est. Ubi litteras tam sacras quam Romanorum edoctus, anno 961 chartas monasterii bifario ordine temporis et rerum dispositas, insertis abbatum gestis, collegit (19) et Adalolfo abbati inscripsit. Anno 965 juvenis adhuc ab Everacro episcopo Laubiensi monasterio praepositus, et die natalis Domini Coloniae Ottonis I praesente ordinatus est (20). Viginti quinque annis abbatiae curam gessit, quibus non solum possessiones ejus et jura tutatus est, sed monasterium Nothgero episcopo auctore aedificiis, ornatu ecclesiastico, campanis et libris auxit (21). Intercedebatque commercium cum viris sui temporis doctis, cum Ratherio exempli gratia, quem Verona exsulem ipse Laubiis suscepit et ingratum expertus est, cum Adalberone Remensi archiepiscopo, quem Gerberti aliorumque virorum eruditissimorum patronum Remis visitavit (22). Abbatum praedecessorum suorum gestis scribendis optime instructus accessit. Evolvebat enim chartas et epistolas in scriniis ecclesiae asservatas (23), et alia coenobii monumenta, martyrologia perantiqua (24), inscriptiones (25), catalogum abbatum (26), annales etiam brevissimos ad sua tempora usque productos, legerat Vitas Ursmari et Ermini abbatum (27), scripta historiam vicinorum episcopiorum, Leodiensis (28) et Remensis (29), attinentia, annales Francorum (30), et Einhardi (31) atque Ruotgeri (32) opera, unde sententias, imo capita integra mutuatus, narrationem adornare conatus est. Nec tamen ingenio materiam superavit. Nam narratio saepe jejuna et nonnunquam minus recte disposita (33), sermonis quoque vitiis obnoxia (34), tantum ubi auctoris aetatem attingit, majorem sibi favorem conciliat. Ultima operis capita auctorem — quod in Flodoardum etiam cadere vidimus — veritatis non minus stu-

Hieronymum, Hieronymus sanctum Folcuinum episcopum et Odwinum, Odwinus item Odwinum, Odwinus junior Folcuinum et Regenwalam, Folcuinus item Folcuinum diaconum et monachum S. Bertini.

(16) Siquidem a Folcuino chartularii S. Bertini auctore haud diversum habeo. Res rationibus a Mabillonio Act. IV, I, p. 623, allatis minime conficitur; nam quascumque utriusque distinguendi rationes affert, aut nullius momenti sunt aut eundem fuisse virum magis persuadeant. Quod Folcuinus abbas in vita quam edidit Folcuini episcopi iis, quae diaconus a. 961 in chartulario Sithiensi de eodem Sancto, proavo suo, iisdem verbis scripserat, nonnulla addidit; quod Sancti matrem in chartulario Ermentridem, in codicibus duobus vitae, qui Mabillonio ad manus fuerant, Ercensendam, quod in chartulario equum funus praesuisse, in vita equum funus praeventem lacrymasse legimus; denique quod auctor uno loco se S. Folcuini parentem fuisse dicit, altero silet, et ad tumulum Sancti Folcuini monachum — et duo tunc ejusdem nominis monachi in S. Bertino degebant — sanatum tres elegos in laudem Sancti composuisse scribit: diaconum ab abbate diversum haud evincunt. Contra uterque nobili Lotharingorum genere oriundus, uterque puer S. Bertino oblati et a. 961. et 963. ibi monachus degens, uterque chartis antiquis tractandis assuetus, uterque inter scriptores locum tenens, et vitae S. Folcuini alter in chartulario brevior, alter in opusculo postea edito prolixior editor, nonnisi unus idemque homo mihi fuisse videtur.

(17) Chartularium Folcuini ap. Mabillon. Acta SS. O. S. B. Sæc. IV, I, p. 623.

A diosum quam miraculorum credulum comprobant.

Liber Laubiis circa annum 980 editus (35), in monasterio ipso, tum Tornaci, et, si Foppensio (36) credere fas est, Gemblaci asservatus, sæculis sequentibus continuationibus auctus, Sigeberto Gemblacensi (37) et auctori Vitæ S. Ursmari apud Chæsnium vulgatæ (38) necnon Trithemio (39) innotuit. Sæculo demum XVII, una cum continuationibus ope Lobiensium male descriptus in Spicilegio Dacherii (40) prodiit. Editioni nostræ cum subsidia antiqua frustra quaererentur, contigit tandem ut Bethmanno in bibliotheca regia Bruxellensi, mihi Parisiis apographa, sæculo XVI et XVII confecta, obvenirent; quæ præcipua Waitzii opera in usum nostrum conversa gratulamur:

1) C. olim monasterii B. Mariæ de Nazareth Morinensis dioceseos, postea societatis Jesu Tornacensis, cujus aliquot lectiones in margine codicis regii Bruxellensis N. 7816 adnotatæ leguntur. Complures loci majoris momenti, præfatio et capita 25, 50 sqq. in cod. Bruxellensi prius ommissa, codici huic jam deperdito debentur, quem satis diligenter quidem, sed non ubicunque intererat exscriptum dolemus; quare de lectione ejus haud raro dubitatur.

1*) C. regius Parisiensis inter libros S. Germani « Residu fasc. 90 n. 4 » insignitus, chartaceus, apographum codicis Lobiensis continet, Dacherio quod typis ederetur transmissum. Quæ de re Dacherius notavit: « Ad me transmisit D. Simon Guillemot monachus S. Gisleni an. 1660 transcripta a domino Gregorio Sergeant subpriori Lobiensi. » At scribam sæpius, præcipue in continuatione Folcuini, non codicem secutum esse sed suum scribendi modum textui ingessisse suspicatus, eo nonnisi in capitum divisione, titulis atque in ultimis capitibus usus, Baluzii exemplar, de quo jam sermo erit, plerumque expressit, continuationem vero ex Lobiensi edere coactus est.

2) C. regius Bruxellensis N. 7816 chart. sec. XVI in fol. min. diligenter ut plurimum scriptus atque cum codice B. Mariæ (1.) collatus. Folcuinum cum |

(18) Præfat. ad vitam S. Folcuini ibid. p. 624.

(19) Mabill. Ars. dipl. p. 235. Chartularium ipsum a. V. Cl. Guerard mox edendum expectamus.

(20) Gesta abb. Laub. c. 28. Ann. Laub.

(21) Contin. gestorum. — In epistola vero Lobiensium ap. Baldericum chron. Cam. I, c. 105, negligentiae insimulatur.

(22) Ib. c. 7.

(23) Ib. c. 21. 16. 8. 6. 5.

(24) Ib. c. 7.

(25) Ib.

(26) Ib. c. 9.

(27) C. 9.

(28) C. 18. vitam Lamberti auctore Stephano episcopo.

(29) C. 7. — Flodoardi historiam Remensem.

(30) V. Prologum, c. 2.

(31) Passim; v. infra.

(32) C. 25.

(33) Cf. præcipue capp. 14 — 17.

(34) E. g. deponens loco passivi usurpat.

(35) Superstite Adalberone archiepiscopo, qui anno 990. mense Januario obiit.

(36) Bibl. Belgica I.

(37) De scriptoribus ecclesiasticis c. 136, et vita Wiberti, c. 15.

(38) SS. Franc. I, 688.

(39) De viris illustribus ord. S. Benedicti II, 60: qui tamen de SS. eccl. 296 pariter atque Andreas Bamberg. hæc Hilduino episcopo tribuit.

(40) T. VI, 541 et novæ edit. T. II, 730.

continuationibus excipit libellus historiae Laubiensis. Multi multa loquuntur de statu monasterii Lobiensis, etc., in fine mutilus. Evolvimus quoque.

2*) G. regium Parisiensem inter schedas Baluzi Armar. II fascic. 1 n. 3, asservatum. Plagulas istas ex Bruxellensi, in monasterio Rubæ vallis tunc temporis, ut videtur, asservato (41), descriptas et a Dacherio in editione sua expressas esse, Waitzius animadvertit. Scriba Tornacensis codicis supplementa textui inseruit, lectiones modo Tornacensem modo Bruxellensem suscepit, ex continuationibus nonnisi 4 1/2 plagulas decerpit. Superstite igitur Bruxellensi, ut nullius momenti a nobis plane neglectus est.

3) Ex tractatu De miraculis S. Ursuari a monacho Laubiensi ope Folcuini et continuationis ejus conscripto, quem Henschenius in Actis SS. April. II, 563 sqq. Folcuino tribuit, varias lectiones decerpimus.

Quibus subsidiis, præsertim codice Bruxellensi, adhibitis, si non textum ubique authenticum, proxime tamen ad genuinum accedentem proponere licet, ut collato Ruotgeri opere evincitur.

(41) Nam monasterii nomen in superiore margine apographi hujus legitur.

(42) Ann. Laubienses.

(43) Ib. a. 973; sed obierat a. 972.

(44) Mabill. Acta SS. I. c. — Rivet histor. litt. Franc. VI, 454, eam e. anno 970 scriptam esse conjicit, sed verba « quem Laubiensium dicunt abbatem » humilitate consueta (v. Gesta abb. Lob. c. 28) adjecit. Walterus a. 996 obiisse dicitur; cui et

A Continuationem libri, qua Folcuinus Nothgero episcopo adminiculante Lobiensis (42) monasterii immunitatem an. 972 ab Ottone II renovatam et a Joanne XIII papa confirmatam (45) impetrasse, pauperibus etiam post obitum suum alendis et vestiendis prospexisse, librorum et ornatus ab ipso in monasterio repletorum et ejus opera comparatorum recensum reliquisse traditur, collectioni nostræ suo tempore inserturi sumus.

Obiit Folcuinus anno 990, edita tamen et Vita S. Folcuini episcopi Tarvannensis, quam antiquæ necessitudinis testem Waltero abbati S. Bertini inscripserat (44): eum eidem et vitas SS. Audomari, Bertini, Winnoci et Silvini inscripsisse (45), non minus dubium esse videtur, quam quod Trithemius sermones et homelias complures ei tribuit (46).

Sepultus est in ecclesia S. Ursuari e latere RATHERII episcopi, hoc titulo insignis (47):

B Cælebs Folcuinus requiescit hic tumulatus,
Nobilitate cluens, abbatis nomine gliscens,
Divinis satagens, humana sophismata callens;
Cujus peccatis veniam lector petat omnis.

Adalolfo a. 964, abbati tres alios interfuisse legimus.

(45) Tali opinioni prologus vitæ S. Folcuini ansam dedisse videtur.

(46) Cf. Hist. litt. Franc. I. c. p. 458. Homilia de zizaniis ad Matth. 13, 25 sqq. olim Lovanii in bibl. S. Martini exstitisse dicitur.

(47) Martene coll. IX. p. 964.

GESTA ABBATUM LAUBIENSIIUM.

PROLOGUS 1.

Diu 2 ab antiquis quaquaversum quis poterat quæstione ventilata, tandem omnium tam philosophorum quam spiritualium patrum animis sedit sententia, nobisque inviolabiliter tenendam mandarunt, non fortuitis mundum volvi casibus, sed ad nutum præsentis et creatricis omnipotentisque Deitatis cuncta regi per providentiam, secundum ineffabilem dispositionis suæ ordinationem, antequam quidquam proderet in tempore. Vis enim Deitatis omnipotentissima, cuique (48) quod est esse perfectum est, rerum formas per principales quasdam materias penes se semper perfectas habuit; sed quando voluit, et ubi voluit, et quomodo voluit, nobis visibiles fecit, nec ei ut creator esset [ex tempore 3] accessit; quippe cum tempora eo ordinante cœperint, et ipse

C illud, tempus utique vel numerum intelligimus. Ergo Deus est creator temporum 4, cum et ipse antiquior sit tempore cujus creator est, et cuncta creaverit 5 in tempore. Fecit quidem 6 et ipsa tempora dissona inter se parilitate disjuncta, sed ad nutum suum invicem convenientia, ut non confundantur quæ putantur confusa, sed potius alternatim sibi congruentia ordinatam quandam rem publicam faciant et perfectam. Ipsa quoque quibus subsistimus elementa sibi invicem contraria, in unius corporis habitudinem ita grata parilitate conveniunt, ut discrepata non discrepent, immo si unum alteri dempseris, hominem simul interimas. Temporalis quoque motionis similis causa est. Quid enim magis contrarium, quam nox diei, tenebræ luci? Æstas quoque hiemi, hiems 7 æstati repugnat. D Veri quoque autumnus, autumno ver 8 contrarius est. Quis enim in hieme cancri ardorem et dies caniculares expertus est, aut quis æstate nive campos 9 albescere, flumina glacie vidit distendi? Sic quoque nemo unquam in 10 vere musta prægustavit aut ra-

VARIÆ LECTIONES.

1 sequitur super gesta Lobiensium abbatum prologus 1. deest prologus 2. 3 dixi corr. Diu 4. 5 ex tempore desunt 1. 6 temporis 1. 7 creavit 1. 8 quippe 1. 9 et h. 1. 10 v. a. 1. 11 c. n. 1. 12 in v. desunt 1.

NOTÆ.

(48) I. e. et cui esse perfectum est, quodcumque est.

cemis usus est, cum ipsa quoque herbarum seu florum diversa genera, quibus ver ornatur et gaudet, autumni tempore languida marcescunt¹¹. Hæc autem ordinate venientia et loco suo posita annum perficiunt; quæ si non confunderentur, chaos quoddam et importabile tempus potius videretur quam annus. Hanc autem rerum causam mutabilem immutabilis ratio continet, apud quam non est novum, quod nobis recens apparet, et cui non variantur, quæ nobis variabilia esse videntur; ita ordinans cuncta, ut etiam quæ putantur mala, non sint inordinata. Summa ergo et principalis, immo sola rerum causa voluntas Dei est. Unde et canimus: *Omnia quæcumque voluit Dominus fecit* (*Psalm. cxxxiv, 6*). Nec quidquam foris agitur, nisi quod de interna summi¹² Imperatoris aula aut jubeatur aut permittatur, sive ad quorundam utilitatem, sive ad occulti justique judicii sui ultionem. Quis enim plus diligit¹³ quam ille qui fecit? porro quis ordinatius regit quam ille qui fecit et diligit? Ergo non potest quicquam¹⁴ ultra citrave progredi nisi cum voluntate Domini, salvo cum gratia Dei dono hominibus dato liberi arbitrii.

De regnorum quoque successionibus seu permutationibus, quas vel audivimus vel vidimus, non multum mirandum. Ipsius est enim, ut ait Psalmista¹⁵, *regnum et ipse dominabitur gentium* (*Psalm. xxi, 29*). Et sicut Nabugodonosor¹⁶ sensit, cuiusque voluerit dabit illud. Nam quando voluit, regna statuit, et quando voluit, mutavit. Testatur hoc¹⁷ antiquissimum Assiriorum regnum, quod postea ad Medos, et ad¹⁸ Persas¹⁹ translatum, regnandi finem fecit²⁰. Inde ad Macedones, quos multo sanguine sibi²¹ acquisivit Alexander ille (49), quem Daniel vel æs in statua vel pardum in visione nominat, magnus utique, magnus ille gurgis miseriarum; ad postremum Romanis, terra et mari transactis, copiis præstantibus, non sine nutu Dei cessit imperium. Et de regnis quidem sic hactenus habetur, licet Francorum subinde accreverit imperium, quod quia²² se Romanis arcibus frequenti et prospero successu, et manu militari, quo delectu optime habundat, infuderit, idque acquisierit fastigium, in Romana tamen re publica est connumerandum. Nam et eadem gens Romanis quadam civilitate conjungitur, cum uterque populus a Troia, illi Æneæ²³ signa secuti, isti D Antenore duce per Illyricos sinus ad Meotidas palu-

A des progressi (50), propter nimiam mentis ferocitatem Franci sortiti sunt nomen; qui Gallias demum occupantes, et ceteris id locorum formidabiles, ydolagiam in Christi tyrocinium commutaverunt. Nam rex eorum Clodoveus²⁴ per sanctum Remigium Christi gratiam baptisate adeptus, gentem suam Christianam effecit. Nec distulit²⁵ rex regum Christianus²⁶ donativum dare sibi militantibus; nam provexit²⁷ eos regnis, auxil successibus secundis. Inde ad Clodoveos²⁸, Clotharios, et Dagobertos felix illa et hereditaria permansit successio. Et quare non maneret, quam sapientia Dei, quæ²⁹ ait: *Per me reges regnant* (*Prov. viii, 15*), fide firmabat, æquitate et justitia roborabat? Testantur hoc episcopia vel monasteria ante id temporis diruta³⁰ aut nulla, quæ abhinc aut rediviva pullularunt aut³¹ novis auspiciis inchoarunt. Quæ si scriberemus singula, deficeret nobis pagina, præsertim cum nec hoc proposuimus; sufficit ut de nostro tantum dicamus, et quia de loco dicendum est, situm dicamus ejus, de quo dicendum est.

1³². Est locus, ubi intra terminos pagi, quem veteres a loco, ubi superstitiosa gentilitas fanum Marti sacraverat, Fanum-martinse dixerunt, juniores a nomine præfluentis fluvii Haynau vocaverunt, et pago Sambrino Sambra fluens blanda et amœna ripa decurrit, quem hinc inde prominentibus collibus planities quædam et nemorum opacitas et oportunitas³³ loci gratissimum reddit. In quo loco rivulus delabitur in Sambram, quem Laubacum vocant, eundemque putant (51) nomen loco dedisse, licet sint aliqui, qui pro oportunitate capiendarum ferarum — undique enim saltu cingitur vicinaque erat Liptinas³⁴ (52) fisco tunc regio, et præscio nomine permanente forestis adhuc dicitur, eo quod rex pergens venatum, ibi sibi fieri jusserat obumbraculum ad temperandum solis æstum, quod lobiam vocant — inde putant locum dictum nomine permanente, rivulumque a loco, non locum a rivulo nomen traxisse; quod videtur magis verisimile esse. Teutones hoc astipulare videntur. Nam locus ille eorum lingua Lobach dicitur; et lo quidem vocant obumbrationem nemorum³⁵, bach autem rivum; quæ duo si componantur, faciunt: obumbraculi rivum. Erat autem locus parandis insidiis et latroci-

VARIAE LECTIONES.

¹¹ marcescunt 1. ¹² deest. 1. ¹³ deest. 1. ¹⁴ q. p. 1. ¹⁵ psal. 1. præsta 1. (psta cod. habuisse videtur). ¹⁶ nabucodonosor 1. ¹⁷ H. t. 1. ¹⁸ deest 1. ¹⁹ persos 1. ²⁰ f. f. r. 1. ²¹ deest 1. ²² dicitur 1. ²³ Ænea codd. ²⁴ blodoveus 1. ²⁵ delituit 1. ²⁶ deest 1. ²⁷ prospexit 1. ²⁸ blodoveos, blotharios 1. ²⁹ quem 1. ³⁰ aut d. 1. ³¹ et 1. ³² topographia gestorū abbatū Lobiensium add. 1. ³³ oportunitas corr. oportunitas 2. et ita infra. ³⁴ liptinas 2. ³⁵ deest 2.

NOTÆ.

(49) Ex Gestis regum Francorum c. 1 sqq.
(50) Famars; cf. H. Müller de patria legis Salicæ disserentem p. 44-46.
(51) Cf. Vita S. Landelini Act. SS. Jun. II, p. 4065, quæ tamen post Folcuinum scripta esse videtur.

(52) Lestines. De ipso in cont. miraculorum S. Ursuari dicitur (Acta SS. Apr. II, 569): *Liptinas nomen est fundi in pago Hainoensi, olim sedes regia, cum adhuc pax et justitia sibi obviarent in terra, nunc (sæc. x, ut videtur) in beneficium plurimis distributus, vix sufficit annuis redditibus unius.*

nantibus aptus. Nam sicut dictum est, cinctus est silvis et exasperatus scopulis; unde et perpetrato scelere non inveniebatur hostis. (637) Tali ergo oportunitate captata, Morosus quidam, vir hujus artis et operis, tali in loco latrociniis insistebat, tempore quo a Clodoveo septimus Lotharius agebat in sceptris. Qui cum minimis sceleribus non usquequaque contentus, grandiora quæque moliretur et ageret, tandem miserante super his Domino, per sanctum Autberum Camaracensem episcopum, — nam parrochia est ipsius ecclesiæ terminus, licet hucusque etiam ³⁶ et Leodiensis protenditur — de Moroso in Landelinum conversus, secundus de Saulo factus est Paulus, et finem viciis dedit, et locum sacris studiis initiavit, ut quem commaculaverat viciis, dedicaret virtutibus, et ³⁷ ubi superabundabat peccatum, superabundaret et gratia, sicut ait apostolus (*Rom. v, 20*). In quo loco et ecclesiam sibi pro tempore constituens, dessebat quibus antea oblectabatur, manu et labore victum quærens, lasciviamque carnis jejuniis et vigiliis domans, et exercebatur summo mentis conamine ³⁸ in his quæ sunt Dei, ut omnes mirarentur, videntes commutationem dexteræ Excelsi. Talibus igitur exercitiis, pluribus ad id studii confluentibus speculum factus est; sicque Lobbiensis cœnobii fundator extitit primus. Sed præordinatio, de qua præposuimus, Dei, qui non omnibus judicia sua manifestat — *Judicia enim tua*, ait Psalmista, *abyssus multa* (*Ps. xxxv, 7*) — voluit ³⁹ beatum Landelinum Lobbiis demigrare, ut alteri quandoque subsequituro locus vacaret, ne utique super alterius fundamentum ædificia strueret et detrimentum pateretur, aut ⁴⁰ ne merita tanta duorum unius loci angustia artarentur. Hiis forte præsciis beatus Landelinus Lobbiis demigrans, Crispinium (55) petiit.

2⁴¹. Nec defuerunt adjuutores et cooperatores in prædicti loci augmentatione quam plures, licet nomina eorum exciderint; temporibus Clotharii filii Clodovei, qui regnavit annis 4, sed et fratrum ejus, Hildrici scilicet ⁴² regis Austrasiorum, et Theoderici, quem Pippinus ⁴³ debellavit in Textricio, sibi que subjugavit sub seque regnum finire permisit post annum regni ipsius Theoderici decimum octavum, Clodovei quoque filii Theoderici, qui regnavit annis duobus, sed et fratris ejus Hildeberti, cognomento D Justo, qui regnavit annis septem, necnon et Dago-

A quinque; qui omnes regnaverunt sub præfato principe, regni tantum eis nomine manente ⁴⁴. Quo in tempore — secundum quod in Actibus apostolorum, in Asiam volentes ire discipuli, prohibiti sunt a spiritu Domini; servabatur enim ⁴⁵ Johanni ⁴⁶ — beatus Usmarus virtutum exercitiis ⁴⁷ omnibus clarus, cui Lobbias apostolatus locum delegaverat Dominus, a Pippino jam dicto principe evocatus, idem monasterium regendum accepit ⁴⁸ per Hyldulphi interventum, qui erat unus de proceribus regni majoribus. (689) Cujus indicia meritorum fuerunt puer ille (54) et panis matri in oromate ⁴⁹ præmonstratus et scansio illa beatæ scalæ a terra cælo tenus; quæ omnia quantum beato viro congruunt, ex actibus ejus cognoscimus. Forte nec sine quodam præ-

B sagio tale sortitus est nomen. Ursmarus enim ex duobus usitatis Galliæ locutionum generibus dicitur ⁵⁰, Latina videlicet, quam usurpantes vitiarunt ⁵¹, et Teutonica; congruum plane beato viro vocabulum. Ursum enim ajunt partum informem lingua lambere, et quod naturæ minus est, officio linguæ ⁵² complere. Sic et ille beatus vir carnales quosque, et solum ea quæ ⁵³ carnis sunt sapientes, prædicando ad formam sui reduxit principii ⁵⁴; parturiens semper Domino de filiis iræ populum acquisitionis, ut cum Apostolo diceret: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis* (*Gal. iv, 19*). Mentior, si hæc ejus exercitia ad nostri temporis faciem ⁵⁵ non usque decurrerunt. Nam ut prætermittam eos, quos aut viva voce instruxit, aut vicinitate temporis per eos, qui audierant eum vel viderant, sibi in plurimis immitabiles fecit — nam adæquari ei in omnibus difficillimum fuit: — nos, in quos fines seculorum devenere ⁵⁶ (55), licet in nobis nullum patroni specimen reluceat ingenii, id ipsum, quantulumcumque sumus, ejus constamus ⁵⁷ patrocinio. Nam signaculum ⁵⁸ apostolatus ejus ⁵⁹ nos quoque sumus in Domino. Famosum autem eum esse, non magnopere nostrum est commendare; scit hoc magna pars Galliæ, sciunt et hii quos variis infirmitatibus vexatos sanos reddit cotidie.

3. Quare autem eum episcopum fuisse dicimus, sæpe a nobis quæsitum est. Nam textus descriptionis vitæ ipsius episcopum eum fuisse docet (56); locum autem vel tempora ordinationis ipsius, vel a quibus ordinatus sit, omnino silet. Sed in cartis sub ejus tempore factis ac perantiquis membranarum

VARIÆ LECTIONES.

³⁶ enim 1. deest. 2. ³⁷ ut 1? 2. ³⁸ conatu 1. ³⁹ noluit 1. ⁴⁰ et 2. ⁴¹ *Capitula Dacherius ex apographo Lob. (1) recepit.* ⁴² secundi 2. ⁴³ pipinus 1? 2. *sapius.* ⁴⁴ permanente 2. ⁴⁵ quoniam servabatur 2. ⁴⁶ ita scripsi ex constanti mediæ ævi usu, et ita etiam parrochia, cotidie, cartis, auctoritas, conicere, validudo et alia, in quibus scribendis 2. sibi minime constat. de 1. vero nihil compertum habemus. ⁴⁷ exercitus 1? ⁴⁸ suscepit 2. ⁴⁹ oromate corr. aromate 2. ⁵⁰ deest 2. ⁵¹ deest 1. 2. ubi in margine additur: deest aliquid. *Dacherius vocem ex cod. Lob. edidit et post Teutonica add. : ursus dicitur, quod sensu caret.* ⁵² deest 1. ⁵³ q. sola quæ 2. ⁵⁴ præpt. ii 1. ⁵⁵ faciem 1. ⁵⁶ devenerunt 1? ⁵⁷ contestamur 1. ⁵⁸ signum 2. ⁵⁹ deest 2.

NOTÆ.

(53) Crepin, dioc. Cameracensis.
(54) Cf. Anso Vita Ursuari c. 1

(55) Annus ab incarnatione millesimus timebatur.
(56) Cf. Vita a. Ansonæ in prol. et sqq.

peciolis, quæ continentur in ecclesiæ ⁶⁰ nostræ archivis, inscriptum eum invenimus sub nomine episcopi et pontificis. Variâ de hoc est seniorum nostrorum relatio, dicentibus quibusdam, quod prædicandi gratia, ut competebat tunc rudimentis novellæ fidei, ad compescendos superfluos ritus gentis barbaricæ episcopus fuerit ordinatus, quod factum quoque de sancto Amando legimus (57), quibusdam dignitatem hanc loco tribuentibus, opinionemque suam ratione quadam tuentibus, quod videlicet locus regius, regia munificentia constructus, regio, ut dictum est, palatio contiguus ⁶¹, nulli committeretur, nisi prius ordinaretur ⁶² episcopus. Quam dignitatem et in plerisque successorum ejus durasse, in subsequentibus dicemus (58). Quid horum verius sit, lectorum ⁶³ arbitrio committimus. Nec in utramvis partem sancto viro derogamus, dum, quicquid horum sit, eum fuisse episcopum non denegamus.

4. Igitur in exordiò regiminis sui (697) ecclesiam, quæ ante id temporis erat inconsecrata, consecravit, dedicans illam Domino in honore principis apostolorum Petri, simulque doctoris gentium Pauli, et omnium apostolorum Christi; cumulans templum donis et altare multiplicibus sanctorum patrocinis. Facta est autem hæc dedicatio anno ⁶⁴ qui est sexcentus nonagesimus septimus dominicæ incarnationis, septimo ⁶⁵ Kalendas Septembris, Domino in perpetuum regnante, Pippino autem in Francis principante. Quam ecclesiam nequaquam passus polui cadaveribus mortuorum, fecit aliam in honore sanctæ Mariæ in montis vertice, cui subjacet prædictum monasterium; ubi cimiterium ⁶⁶ constituit esse fidelium, et ad quam conflueret populus; nam illicitus, ut nunc quoque nisi certo ⁶⁷ tempore, apud aliam erat feminarum accessus. Monasterium quoque in Alna (59) ipse construxit et Lobiiis subjecit. Monasterium quoque Waslare (60) dictum, versus Teoraciæ (61) saltum, in finibus Faniæ (62) ædificavit, cui et Dodonem præfecit, virum admodum sanctum; utpote a se instructum, qui aliquantisper inibi demoratus, heremum concupivit, extractaque in eodem Faniæ saltu cellula, cum permissu pii patris et licentia, vita in ea vixit theoretica; ubi postea multis virtutibus clarus migravit ad Dominum. Cor-

A pus autem ejus translatus est ad monasterium Waslare dictum, ubi nunc requiescit debita veneratione. Sanctus autem Ursmarus, ut erat semper lucrandis animabus intentus, prædicandi gratia se Flandriæ intulit versus Menapum fines, qui ritu gentis adhuc detinebantur vanis superstitionibus. Cujus doctrina ad fidem Christi conversi, non minimæ partis prædiorum suorum illum faciebant heredem, et eam quæ in Lobiiis ecclesiam Christi.

5. (715) Beatus igitur Ursmarus virtutum omnium commerciis plenus, officio sibi credito fideliter administrato, locoque priscis monasteriis regia munificentia constructis cœquato ⁶⁸, solvitur carnis ergastulo, et cœlesti introfertur paradiso, ubi nunc et semper; nostri petimus memor, feliciter fruatur Deo. B Obiit autem anno 715 dominicæ incarnationis, nobis in perpetuum domino Deo regnante, et Pippino agente in sceptris. Qui antequam decederet, fractus longa ⁶⁹ molestia, se vivo sanctum Erminum successorem sibi substituerat (711), in quem familiaritate quadam speciali se totum transfuderat, utpote in dilectum heredem et gratissimum successorem. Substitutus (63) igitur Erminus, magistrum cœpit æmulari, ut si secundum Epicureorum (64) narrationem ⁷⁰ migrationem animarum in alternis corporibus fas esset credere, eundem ipsum crederetur repræsentare. Supersedendum erit, si cuncta velimus dicere, quam assiduus in loci augmentatione, quam cautus fuerit in commissa sibi pastoralitate, maxime cum descriptio vitæ ejus dicat de eis satis habunde ⁷¹. C Habuit etiam et cooperatores sive successores, ejusdem loci gubernatores et coabbates, sanctum utique Abel, Scotum genere, et sanctum Vulgismum episcopum, et domnum Amulvinum æque episcopum; qui utrum sibi vicissim successerint, an, sancto Ermino spiritualibus occupato rebus, locum in commune tractaverint, nichil certi reliquit antiquitas. Non tacuit tamen, locum Lobiiensem eos et tenuisse et gubernasse, sed et pro oportunitate temporum locum meliorasse ⁷². Rexit autem sanctus Erminus (65) idem monasterium sub præfato principe Pippino tribus annis, et sub Carolo ejusdem Pippini filio similiter seniore et duce viginti duobus annis. Sicque expletis D in regimine viginti quinque annis, participatus est

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰ ita ed. ecclesia nostra i. 1. ecclesia nostra artius 2. ⁶¹ scilicet Liptinis gallice Lestines add. 2. quod glossema est. ⁶² esset ordinatus 2. ⁶³ lectorum corr. lectoris 2. ⁶⁴ anno sexcentesimo nonagesimo septimo 1. ⁶⁵ decimo septimo Dach. ⁶⁶ cimiterium 2. ⁶⁷ certo corr. in certo 2. ⁶⁸ ita ed. deest 1. 2. ubi spatium vacuum exstat. ⁶⁹ lingua 2. ⁷⁰ epicuros variationem 1. ⁷¹ deest 1. ⁷² emeliorasse 2.

NOTÆ.

(57) V. Vita S. Amandi c. 8.

(58) Vita posterior ex Folcuino hausta addit (Du Chesne I. p. 688.): *De qua etiam adhuc tantum superest in eo loco, ut abbati liceat uti sandaliis, tunica subdiaconali, habere potestatem ligandi atque solvendi, atque ubique uti annulo aureo et cirothecis.*

(59) Aulne ad Sabim.

(60) Wasloi, Walers en Faigne, Cameracensis dioceseos.

(61) Thi rache in Picardiæ finibus.

(62) Hannoniæ pars.

(63) Cf. vita S. Ermini cap. 5. Acta SS. Apr. III. p. 375.

(64) Ita pro Pythagoræorum Folcuinus scripsisse videtur.

(65) De ipso refert Anso in Vita S. Ursuari: *Miracula etiam sui magistri (Ursuari) opere metrico juxta elementorum summam versificator optimus edidit, quod poema a. 1546 in bibliothecæ Lobiiensis incendio periisse, Henschenius (Acta SS. Apr. II, p. 562) ex Wauldæi Vita S. Ermini c. 12. monet.*

gloriæ magistri, decedens octavo Kalendas Maii (737). A

6. Post quem extitit Theoduinus abbas; sub quo, Karlomanno majore domus concedente, villam Fontanas, quam Sambra alluit, ecclesia nostra habere meruit; in cujus concessionis carta sic subscriptum est: *Actum Liptinas* ⁷³ *villa publica, quo facit Februarii dies sex, anno secundo regnante Hilderico. Et in hac stipulatione: Signum, inquit, Karlomanni majoris domus, qui hanc donationem fecit firmavitque.* Is sane est Karломannus Pippini frater, qui relinquens (65) operesam regni administrationem, primum Romæ clericus factus, in Serapti monte monasterium ædificavit, postea apud Sanctum Benedictum in Cassino monte monachus effectus est. Hildericum (67) enim regem supra nominatum sub Pippino regnasse, tradunt historiæ; quæ et ipsum testantur B postea jussu Zachariæ papæ attonsum et in monasterium trusum ⁷⁴; indeque monarchiam regni, Bonifacio archiepiscopo consecrante, Pippino cessisse.

7. De Abel quoque supra nominato tale quid comperimus. Remis cum fuisset, et cum viro venerabili et illarum partium eruditissimo confabularem Adalberone ⁷⁵ archiepiscopo, requirentibus ⁷⁶ nobis originem ejusdem civitatis ⁷⁷, et in ea episcoporum successiones, prolatis ejusdem civitatis pontificalibus gestis (68), pro oportunitate temporis satisfecit. In quibus videlicet gestis inventum est, quod in eadem civitate Abel quidam ⁷⁸ fuerit episcopus, qui in ea plura vel adquisierit vel ordinaverit; finis vero ejus quis fuerit, scriptor gestorum aut nescivit, aut omnino tacere voluit. Nos ventilatis ⁷⁹ undecumque temporum numeris, hunc eundem Abel et nostrum fuisse et Scotum et episcopum, facili ratione probavimus. Sed quia scriptori ejus incertus extitit finis, longinquitas ⁸⁰ forte fecit itineris, et viri religiosi voluntaria privatio, et amor patriæ cœlestis. Dixit etiam episcopus supra nominatus, prædecessorum suorum ductam usque ad se consuetudinem, ut inter missarum sollempnia in ea speciali commemoratione defunctorum, quæ super dicta dicitur et in consecratione dominici corporis sollempniter agitur, cotidie in aurem presbyteri recitante silenter subdiacono, omnium ipsius sedis nomina scripto viritim recitentur episcoporum ⁸¹; satisque mirasse, quod in ea commemoratione iste non inveniatur. Quod, ut conicimus, idcirco actum D est, ut ipse vacanti sedi jam antea episcopus jussus sit aliquantisper insidere; at pro amore Dei voluntaria cessione sponte catalogum illum repudiasse ⁸².

Nam hereticum illum in hæc non est credere, quod hereticis non resistere idem pene est ⁸³ quod favere, et tot tantique viri tunc temporis non sinerent tale quid serpere; quin immo ⁸⁴ inditis scriptis publicis, sive ad præcavendam ⁸⁵ sive ad confutandam heresim, libera insequerentur auctoritate, Domino terribiliter interminante: *Maledictus, inquit, qui prohibuerit gladium suum a sanguine (Jer. XLVIII, 10).* Nec fieri potuit ⁸⁶, ut eos, quorum mente in cœlis erat conversatio, Ursmarum dico et Erminum non nisi imitaturus expeteret, cum ab ipsis recipi non potuit, nisi probatus et ipse antea in castris Dominicis fuerit exercitatus. Sed et de sancto Vulgilio episcopo nil ad nos præter parum perlatum est. Invenimus tamen in nostris perantiquis martyrologiis, quod ⁸⁷ dies natalitii ⁸⁸ ejus sic adnotatur ⁸⁹: *Pridie Nonas Februarii in Laubaco monasterio depositio sancti Vulgisi episcopi.* Sed et mausoleum ⁹⁰, in quo conditus ⁹¹ jacet, in promptu est cernere.

8. Theodulpho igitur abbati successit ⁹² sanctus Theodulphus episcopus in provisione prædicti loci, partim sub Pippino præfato principe post facto rege, novem vero annis sub Carolo rege post vero ⁹³ imperatore; regens illud non segniter et augmentans non mediocriter. Sub ejus enim tempore multa ecclesiæ nostræ prædia collata sunt, quæ describerentur, si non in promptu essent donationes, et caritæ legataria, et ipse brevitati non studerem. Obiit autem anno 776 Dominicæ incarnationis, die verò festivitatis sancti Johannis Baptistæ.

9. Anso hunc sequitur in regimine, vir bonus et sanctus, abbas tantum et non episcopus, regens idem cœnobium sub jam dicto imperatore Carolo viginti quatuor annis. Erat autem idem Anso et pro capacitate ingenii sui litteris studens. Extat libellus Vitæ sancti Ursuari ad prædecessorem ejus Theodulphum episcopum ab eo conscriptus (69), item et sancti Ermini alius (70), in quibus quidem veritas historiæ, quantum a simplicis eloquentiæ viro describi potuit, amplectenda est. De confusione autem dictorum non nostrum est judicare, quæ illis tanta inest, ut incertum sit, utrum ⁹⁴ ad insinuanda quæ noverat, minus licet erudite, quantum ad sæculares, fuerit proclivis, an pro excellentia gestorum sponte parvipenderit regulas artis. Et hic sub præfato obiit D Carolo, eo quo idem imperator factus est anno (800).

Post eum ⁹⁵ eandem abbatiam usurpavit Hildricus canonicus sub ipso imperatore. Et post eum Ramnericus tempore domni Ludovici ⁹⁶ imperatoris. Deinde

VARIAE LECTIONES.

⁷³ liptinas corr. liptanas 2. ⁷⁴ reclusum 2. ⁷⁵ ab alberone 1? 2. ⁷⁶ requirentibus corr. inquirentibus 2. ⁷⁷ urbis 2. ⁷⁸ quidem 1? 2. ⁷⁹ ita legendum videtur; veritatis 1. tantis 2. collatis ed. ⁸⁰ longitas 2. ⁸¹ deest 1. ⁸² repudians 1. ⁸³ pena sit 2. ⁸⁴ ymo aut ymmo 2. sapius. ⁸⁵ predicandam 2. ⁸⁶ potest 2. ⁸⁷ deest 1? 2. ⁸⁸ natalis 2. ⁸⁹ adnotatus 2. ⁹⁰ mausoleum ejus 2. ⁹¹ conditum 2. ⁹² successit 2. ⁹³ facto 2. ⁹⁴ ut non 1? 2. ⁹⁵ quem 2. ⁹⁶ ludovici 1? 2.

NOTÆ.

(66) Einhardi Vita Caroli c. 2.

(67) Ib. c. 1. et Annales a. 749, 750.

(68) Flodoardi; ubi vide l. II, c. 16.

(69) Editus Act. SS. April. II, 560.

(70) Ibid. III, 375.

pervenit ad domnum Folradum⁹⁷, piissimum abbatem, A avunculum jam dicti Ramnerici, sub eodem imperatore. Priorum tantum nomina, non gesta sciuntur; credo propter annorum⁹⁸ paucitatem aut commemorationem non multo utilem. Tertius quis fuerit, gesta docent; fuit enim multæ nobilitatis et regie affinitatis. Erat quippe Carolo ex patruo nepos, sicut elucet⁹⁹ in pariete turris ecclesiæ sancti Quintini in Augusta Viromandorum — nam id quoque monasterium rexerat — sculptis, in hunc modum se¹⁰⁰ habentibus:

Cum denis lustris ternos minus inclitus annos
Rex ageret Carolus, sceptrum¹⁰¹ tenendo pio,
Rebus et humanis exemptus culmina regni
Liqueret ingentis¹⁰² rex Ludovico, tibi
Condere cepit opus hujus venerabilis aulae¹⁰³,
Abbas Fulradus nobilitate eluens.
Namque huic Hieronymus, Carolus pater extitit illi,
Qui propriæ specimen gentis ad alta tulit,
Bella gerens, pacemque tuens, qui culmina regni
Ad prolem misit auxiliante Deo.

10. Hiis diebus lucernam suam Dominus, quam justificando igniverat, ignitam beatificaverat, beatificatam miraculis declaraverat, nolens diutius delitescere, sed ad majorem venerationem cunctis hominibus propalare¹⁰⁴, prædicti abbatis cor tetigit, et¹⁰⁵ ut sancti et venerandi et cum omni amore nominandi Ursmari corpus¹⁰⁶ de sepulcro elevaret, accendit. Quæ elevatio facta est jussu et permissu ejus qui tunc erat Cameracensis episcopus (71), agentibus¹⁰⁷ clericis utriusque ordinis, cum frequentia populi magna. Expletaque elevatione, diem illam festivam duxere¹⁰⁸, nobisque et posteris celebrem esse sanxere. Facta est autem hæc elevatio anno Domini 823, ab ipsius vero sancti¹⁰⁹ non dicam obitu sed natalitio, quo vivere¹¹⁰ cepit cum Christo, decimo post centum exacto. Abhinc ergo cepit beati viri celebris fama crebrescere, et confluentibus languentium turmis ad diversa sanitatum genera miraculis coruscare. Quæ multa prædecessorum nostrorum seu ignavia seu imperitia ad tempus jacuerunt, et¹¹¹ studia litterarum sunt prætermissa; nos ea quæ vidimus aut audivimus, excellentiora¹¹² tantum notantes, suis in locis ponemus, et hoc faciemus ordine servato, cum Deo donante ad nostri temporis faciem pervenerimus.

11. Decessit autem prædictus abbas triennio post præfatam elevationem (826), relinquens post se Ecgardum¹¹³ abbatem. Cujus tempore ordinatio prima facta est in monasterio nostro, agente Theoderico Cameracensi pontifice, adhuc Ludovico imperatore superstiti.

12. Et hoc rebus humanis exempto, Harbertus de Corbeia abbas asciscitur (835), vir bonus et multum laudatus, et ob id ad hoc a supradieto imperatore promotus. Erat enim religioni studens, et in construendis sive¹¹⁴ exornandis rebus operam dans. Testatur campana percelebris ejus jussu facta et ecclesiæ nostræ donata, in qua sunt versus, qui abbatem¹¹⁵ et factorem, vel ad quid facta sit, quasi ipsa de se loquente, hoc modo manifestant:

Harberti imperio componor ab arte Paterni,
Nec Musis docta, en cantus modulabor amœnos,
Nocte dieque vigil depromam carmina Christo.

Temptavit et idem abbas aquæductum a foresto ducere, ardua montium sulcans, ad competentem nutum in usum molendinorum, sed perficere non potuit opus præposterum et sero inchoatum¹¹⁶ (72). Nam pervasa est abbatia illa hostiliter ab¹¹⁷ Hucberto¹¹⁸ (73) Deo et sanctis odibili. Qui ubi rerum summa¹¹⁹ potitus est (864), expulso Harberto et Corbeiam reverso, omnem abbatiam illico partitur in re militari, delegans¹²⁰ victui fratrum villulas, et eas parvi redditus, ut placuit delegatori. Efficitur ad hæc uxorius, liberos procreans, et ad suæ damnationis cumulum nil sibi clericale præter tonsuram præferens¹²¹. Fuit enim tantæ perversitatis, ut vulgo fertur, ut ipsam¹²² etiam evangelicæ veritatis majestatem quantum ad se non horruerit infamare, dicens illud quod scriptum est a¹²³ Domino, dicente: *Omnis qui se exaltat humiliabitur*, etc. (Luc. xiv, 11), non constare, pro eo¹²⁴ quod si ipse se tantum humiliaret quantum exaltaverat, numquam eum fuisse, ut tunc erat, tam præducem, immo abjectissimum omnibus et vilem. O linguam particulatim concidendam et canibus aut avibus projiciendam! Ignoravit forsitan miser, aut sciens misere desipuit, quod talis ut sua, licet¹²⁵ permittente Deo, exaltatio, æternalis sit casus et abjectio: sicut imprecatur vel potius prophetat David in psalmo: *Deus meus, pone illos ut rotam et sicut stipulam ante faciem venti* (Psal. lxxxii, 14). Rotam quippe videmus inferius¹²⁶ elevari, sed inante corruere, et unde inchoat ascensum, inde ibi patitur casum. Stipula autem quo altius vento raptatur, eo¹²⁷ gravius mergitur. Expertus est et ipse in se Dei super hoc vindictam. Nam ipsa die, qua hæc nauseabat vel latrabat, confligens in acie cum Conrado¹²⁸ Ræticarum vel Jurensium¹²⁹ partium duce, primum lingua blasphema transfossus, ad ultimum interfectus est (74) et hunc quidem necis finem blasphemus habere dignus

VARIE LECTIONES.

⁹⁷ fulradum 2. ⁹⁸ deest 1. ⁹⁹ refucet 2. ¹⁰⁰ deest 2. ¹⁰¹ scepra 2. ¹⁰² ingentes 1 ? 2. ¹⁰³ aula 1 ? 2. ¹⁰⁴ probare 2. ¹⁰⁵ deest 1. 2. ¹⁰⁶ deest 2. ¹⁰⁷ agentis 2. ¹⁰⁸ d. n. et p. c. esse desunt 2. ¹⁰⁹ viri 2. ¹¹⁰ vere ante vivere deletum in 2. ¹¹¹ deest 2. ¹¹² excellentia 2. ¹¹³ ergardum 1 ? 2. ¹¹⁴ eggardum ed. egardum Ann. Laub. ¹¹⁵ et 2. ¹¹⁶ habentur 1. ¹¹⁷ inchoatum corr. inchoatum 2. ¹¹⁸ a 1 ? 2. ¹¹⁹ huberto corr. hucberto 2. ¹²⁰ deest 2. ¹²¹ delegatis 1 ? 2. ¹²² reservans 2. ¹²³ deest 2. ¹²⁴ ubi 2. ¹²⁵ suverscr. 2. ¹²⁶ deest 1. ¹²⁷ v. in altum 2. ¹²⁸ deest 1. ¹²⁹ cotra 1, cotrado 2. ¹³⁰ virchensium 1 ? 2.

NOTÆ.

(71) Halitgarii.

(72) Einhardi verba in vita Karoli c. 25.

(73) Fratres Thietbirge uxoris Hlotharii II.

(74) Cf. Reginonem et Ann. Xantenses a. 866, Hincmari Ann. a. 864.

541. Fuit autem hic tempore quatuor fratrum regum ¹³⁰ de regno Francorum concertantium, vel tempore Lotharii ¹³¹ imperatoris, qui patrem domnum Ludovicum in carcerem retruserat, et postea Prumia monasterio monachus factus est.

13. Jam vero postea a Lothario rege, filio jam dicti imperatoris Lotharii, cœpit idem locus reparari ¹³² et per Johannem Cameracensem episcopum vel Hugonem quendam tam possessionibus quam et habitatoribus per ejusdem regis jussu non mediocriter reintegrari. Is sane ille Lotharius, qui pro regina repudiata et Waldrada superducta Romæ fuerat excommunicatus, qua petente et rege concedente, fiscum Hum (75) dictum ecclesia nostra meruit habere. Erant autem ibi ædificia quamplura, ob quæ ibi illa plurimum morabatur, visitante se rege copula illicita. Quarto decimo igitur regni sui ¹³³ anno (868) redditus villarum nostrarum describere jussit, quod polipticum vocant. Facta est autem hæc descriptio a Johanne episcopo prænominato.

14. Post hæc fratribus in quatuor tetrarchiis Franciæ regnantibus tam ipsis quam filiis eorum defunctis, solus domnus Carolus superfuit, quem bonus Johannes papa in imperatorem benedixit. Qui sicut etiam ¹³⁴ aliis multis locis, ita Laubiensi monasterio multa bona et præstitit et reddidit. Sed et Carlomanum filium suum eidem loco abbatem instituit (870).

15. Cui (76) in regimine successit ¹³⁵ domnus Franco tempore Ludovici (885), vel dicti Caroli imperatoris filii. Qui Franco multe nobilitatis et palatinis studiis instructus exiit; unde et plura monasterio nostro acquisivit. Sunt qui monasterium Anthonium dictum (77), tunc puellarum, nunc canonicorum, ejus tempore nostrum effectum dicunt; licet sint alii, qui antiquitati hoc attribuunt, sed ante alienatum, sub eo receptum esse ¹³⁶. Igitur Ludovico quarto regni sui anno defuncto, Francis in diversa tendentibus facto interregno per 18 annos, Conrado ¹³⁷, Radulpho, Odone et Roberto in occidente regnantibus ¹³⁸, cum Arnulphus, rex Noricorum, australis Franciæ rex ascisceretur, jam dictus Franco ad opus ecclesiæ Léodiensis supradictam abbatiam petiit (889, Nov. 15), et consentientibus fratribus impetravit, facta prius convenientia, ut mediæ abbatæ fratribus inibi regulariter militantibus in usu communi deserviret, aliam episco-

A pus sibi et militantibus manciparet. Ad dicitur præterea, ut decimæ omnes indominate ¹³⁹ ad portam monasterii ¹⁴⁰ in usus pauperum sint et peregrinorum, et ut dies anniversarius Carlomanni regis, cujus quidem Arnulphus erat filius, annuatim esset recensitus, præparato ad id opus ab episcopo competenti obsonio ¹⁴¹ quod præceptum regale volumus intexere:

In nomine sanctæ et inviduæ Trinitatis, Arnulphus rex, etc. ¹⁴².

16. Interea vacillante rerum statu, et regum naturalium, sicut ante diximus, qui apud Francos semper hereditarii habebantur, deficiente successione, pro eo quod Ludovicus supradictus, quem propter brevitatem regnandi nichil fecisse dicunt, Carolum filium vix himum ¹⁴³ (78) reliquisset, gens quædam aquilonaris ¹⁴⁴, de qua forte dictum est: *Ab aquilone pandetur omne malum*, quam plerique Northalbinos ¹⁴⁵, alii usitatius Northmannos vocant, pyratice agens, novo et inaudito retro ante temporibus modo Franciam est aggressa; quæ maria primum occupans, demum hostia fluminum ¹⁴⁶, quæ Franciam alluunt, est ingressa; subinde restans, subinde progrediens; ubi resistantem vidit neminem, quaqua versum sibi libitum visum est, ferebatur. Qui videlicet Northmanni per quatuor nobilissima flumina, Renum et Scalt ab oriente, Secanam et Ligerim ab occidente, Franciam ingressi, incendiis ¹⁴⁷ et rapinis omnia depopulantur, nulli ¹⁴⁸ sexui vel ætati parcentes, captivos abducunt; ipsa etiam altaria paganis manibus profanantes. Quorum metu plura sanctorum corpora, et optima quæque ad tutiora loca deportantur. Sed nostrorum patronorum non necesse fuit longius asportari, quoniam adjacens Thudinii castrum (79), idque nobis ¹⁴⁹ proprium et munitissimum, fecerat affluentes indempnes haberi; villarum vero longe positarum erat multi terminii desolatio. Hysa (80) nunc flavii nomen est, qui antiquitus Hysara (81) dicebatur. De quo ita meminit Lucanus (82) in bellis civilibus:

*Hii vada liquerunt Hysaræ, qui gurgite ductus
Per tam multa suo, famæ majoris ¹⁵⁰ in ansem
Lapsus, in æquoreas nomen non pertulit undas.*

Influit enim in Secanam. Per quam Northmanni in illo delati, licet in illis partibus cuncta depopularentur, plurimum ¹⁵¹ tamen illi, qui littora Scaldi insederant, debacchabantur, quoniam gratissima

VARIE LECTIONES.

¹³⁰ deest 2. ¹³¹ Lotharii 1. ¹³² recuperari 1? 2. ¹³³ deest 2. ¹³⁴ deest 2. ¹³⁵ successit 2. ¹³⁶ deest 1. ¹³⁷ ita codd. ¹³⁸ deest 1. ¹³⁹ intruncatæ 1. indecimatæ 2. ¹⁴⁰ deest 1. ¹⁴¹ obsonio corr. obsonio 2. ¹⁴² charta deest in codd. v. eam in Miræi Opp. I, 650, Diplomatum nostris inserendam. ¹⁴³ ita Dact. unum ut videtur 2. de 1. non constat. ¹⁴⁴ aquilonaris 1? 2. ¹⁴⁵ northabrinco 2. ¹⁴⁶ deest 2. ¹⁴⁷ incedentes 1? 2. ¹⁴⁸ nil 1. ¹⁴⁹ deest 2. ¹⁵⁰ mevoris 2. ¹⁵¹ plurimam 1. plurima 2.

NOTÆ.

(75) Fortasse Ham, a meridie Marchiennæ.
(76) Omittit auctor, Carlomanno a. 873 cæcato, a. 883 Hugonem abbatem successorem; v. Ann. Laubienses a. 873.
(77) Antoin ad Scaldim dioc. Tornacensis.

(78) Cf. Richer, t. 4.
(79) Thuin, cf. Reginonem a. 879.
(80) Cf. Annal. a. 881, 884, 885.
(81) Oise.
(82) Lib. I, 399—401.

statio navium, sive ad hyemandum sive ad quodlibet belli periculum declinandum, illic eos fecerat esse continuos. Singulphi villa nomen est fundi. Is nostræ ecclesiæ servit, et in eo memoria sancti Ursuarii et sancti Petri, in qua tunc duodecim canonicorum habebatur conventus. Memini me et nostrorum plerosque hominem ¹⁵² illorum temporum vidisse, qui utrum ¹⁵³ alio nomine vocaretur, a nobis non multo quæsitum, affectu tamen, ut putatur, patronali ¹⁵⁴ a puero (bruderchin (83)) vocabatur, quem nos etsi minus latine possumus nominare fraterculum, qui eosdem vidisse se et cognovisse, et quod præpositus eorum Sparnarius ¹⁵⁵ dictus sit, testabatur. Qui locus a Northmannis ita destructus est, ut remaneret in eo vix maceriarum ruinæ. Similiter et cetera ecclesiæ nostræ predia, quæ apud Brabantum erant profusiora, hoc tempore exhausta sunt et exinanita.

17. Tali ergo modo turbata ecclesiæ pace, et firmamento ¹⁵⁶ regni posito in formidine, Franco prædictus episcopus, coactus justa, quantum ad sæculares, et vere necessaria bella suscipere, accito sibi Reginerio quodam, quem Longum-collum vocant, viro strenuo et in bellicis rebus exercitato, hii frequenter in acie confligentes, perraro victi, multoties extitere victores. Nec cessatum est, donec ¹⁵⁷ peste attrito ¹⁵⁸ rege eorum Godefrido ad fidem Christi converso et baptisato, nec multo post interfecto, pax ¹⁵⁹ ecclesiæ redditur (885). Post hæc Franco episcopus, sciens illicitum esse, quemquam sanguineis manibus sancta tractare, mittit Romam Bericonem Leodiensem clericum, et Theuterum Lobbiensem monachum, quos ordinari episcopos, qui vicem suam suppleant ¹⁶⁰, oravit et exoravit. Quibus jam factis episcopis parrochiam suam gubernandam commisit, ipse de reliquo in pace et ocio ¹⁶¹ consenuit, vita discedens, postquam in episcopatu plus quam quinquaginta perageret ¹⁶² annos.

18. (901) Hunc Stephanus sequitur, vir litterarum et, quantum ad canonicos, religioni studens. Hic (84) passionem beati ¹⁶³ Lamberti impolito ¹⁶⁴ digestam stilo urbanus elucidavit, et armoniam ex ea dulcissimam melodiam, quæ celebris habetur, composuit. Fecit et libellum quendam ex plurimis divinorum librorum ¹⁶⁵ flosculis decerptis, in quo singularum in anno festivitatum capitula cum collectis et versibus utili commento ¹⁶⁶ congressit. In cujus libelli præfatione ostendit, se

A Mediomatricæ, quæ nunc Mettis dicitur, a puero educatum fuisse. Nam Roberto, ejusdem sedis episcopo, eundem libellum legendum misit et comprobandum. Hujus episcopi aliqui etiam nostra ætate meminérunt. Hujus quoque tempore dedicatur ecclesia nostra ab ipso evocato ad id opus, et conjuncto sibi Dodilone Cameracensi episcopo; quod in basibus columnarum, quis quam partem dedicaverit, in promptu est cernere. Hanc ergo novellam dedicationem, ne forte iterata aut antea infecta fuerit, si quis requirit, paucis absolvemus. Ecclesiam priorem, si meminit lector prudens, sub Pippino principe a sancto Ursuario factam ¹⁶⁷ jam supra diximus (85), diemque dedicationis ejus v Kalendas Septembris annotavimus. Quæ, crescente copia rerum per munificentiam regum seu ceterorum fidelium, quia loci nobilitati parva et minus apta videbatur, destructa et funditus eversa est, et ista quæ nunc est elegantioris formæ et speciei ædificata. Quæ ad id opus columnis undecumque corrasis, cum basibus et episiliis seu ceteris latomorum vel cementariorum disciplinis pro moduli sui quantitate omnibus circum se positus est incomparabilis, quod quia oculata, ut aiunt, probatur fide, hæc hic satis sit tetigisse. Auctorem autem ejus, sive rex fuerit ille sive abbas, id nescimus. Si quis impropert, antiquitati quæ de his siluit, non nobis, succenseat.

C 19. Isto quoque mortuo et in ecclesia sancti Lamberti sepulto (920), turbatur rursus ecclesia de antistite substituendo. Nam (86) pars una Hilduinum, ejusdem ecclesiæ clericum sibi posebat episcopum, favente ¹⁶⁸ sibi ¹⁶⁹ ad hoc Gisleberto ¹⁷⁰ Lothariensi duce, qui floccipendens regiam majestatem, regni sibi usurpaverat summam; alia Richarium ¹⁷¹ Prumiæ abbatem, dono et consensu Caroli regis expetitur. Qui videlicet Carolus, facto, ut dictum est, interregno regum quorundam interregnantium, a Fulcone archiepiscopo Remis evocatus et consecratus paternoque regno est restitutus. Quam ordinationem novellam suis quique in partibus dedignantibus, partim, ut est ingenium hominum, spe acquirendi gratiam novi regis sibi reconciliabant, partim obfirmato supercilio per se suis principabantur. Ex quibus Gislebertus unus erat, qui tunc Lothariensem ducatum agebat ¹⁷². Quo jubente, immo extorquente potius et urgente, consecratur Hilduinus episcopus ab Herimanno Aggrippinæ sedis archipræsule, novo et inusitato genere, absque regis et

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵² deest 2. ¹⁵³ utrumque 1 ? 2. ¹⁵⁴ matronali 2. ¹⁵⁵ spornarius 2. ¹⁵⁶ firmamenti 1. ¹⁵⁷ donec corr. donec 2. ¹⁵⁸ attrita 2. ¹⁵⁹ p. christi 2. ¹⁶⁰ supplerent 2. ¹⁶¹ ocio corr. ocio 2. ¹⁶² ageret 2. ¹⁶³ divi 2. ¹⁶⁴ impolitam 1 ? 2. ¹⁶⁵ libris 1 ? 2. ¹⁶⁶ utilis cōto 2. De 1. non constat. ¹⁶⁷ deest 1. 2. ¹⁶⁸ faciente 1 ? 2. ¹⁶⁹ deest 2. ¹⁷⁰ ita Ann. Lobbienses. gillaberto 2. sic et infra. ¹⁷¹ riccarium corr. richarium 2. ¹⁷² gerebat 2.

NOTÆ.

(83) Bruderchen.

(84) Cf. Hist. litt. N. 470-472.

(85) Cap. 4.

(86) Cf. Flodeardi Ann; a. 920.

præcerum regni sanctione. Quapropter mittuntur a clero alterius partis ad apostolicam sedem litteræ conquerentes¹⁷³ de his. Johannes tunc apostolicæ cathedræ præsidebat, qui ordinatorem et ordinatum et tertium regis¹⁷⁴ auctoritate designatum, Romam ut veniant, missis epistolis jubet. Quid plura? Veniunt, archiepiscopo valitudine detento. Hilduinus¹⁷⁵, incertum qua factione, iudicium subterfugit. Ubi rescitur, Richario acclamatur, eligitur, producit, et ab ipso summo pontifice pontifex¹⁷⁶ ordinatur et consecratur, donato sibi omnium prædecessorum suorum soli archiepiscopali pallio, et equo apostolico more ad procedendum strato. Tali ergo et tanto cum privilegio Gallias¹⁷⁷ reversus (922), contrariæ partis dissidium diremit¹⁷⁸, et solus in Leodiensis¹⁷⁹ ecclesiæ fascibus resedit. De quo satis ad dicendum esset¹⁸⁰, quam amabilis omnibus, quam munificus, quam in exornandis sive construendis ecclesiæ rebus fuerit assiduus. Solum erga¹⁸¹ monachicam¹⁸² vitam minus fuerat cautus, et hoc in eo mirandum, qui a puero monachico lacte nutritus, monachicis ferulis edoctus, monachicis institutionibus fuerat assuefactus. Nam sub eo apud nos omnia fuere venalia. Siquidem annua, non dicam obedientiæ, quod quidem regulare est, sed ministeriorum commutatio, eorundemque dura coemptio, quicquid apud nos optimum erat, exhauserat, reliquum parasitorum turba abligurierat¹⁸³. Sed cetera ejusdem episcopi bene gesta et animus civilis hanc infamiam obvelaverant, cumque omnibus gentibus summum effecerant. Qui¹⁸⁴ postquam in episcopatu 22 annos peregisset¹⁸⁵, in ecclesia sancti Petri Leodiensis, quam ipse construxit, tumultus quiescit.

Floruerunt his temporibus apud nos studia litterarum, quibus ediscendis operam dantes opinatissimi¹⁸⁶ fuerunt Scarpinus¹⁸⁷, Theoduinus, et perspicacissimus horum Ratherius; qui videlicet Ratherius partibus Hilduini favens, illi inseparabiliter adhæsit. Hilduinus enim fraudatus Leodiensi episcopo¹⁸⁸, ab Hugone rege Italiæ, apud quem fecerat confugium¹⁸⁹, usu stipendiario promeruerat (928). Ver-

nonense episcopium¹⁹⁰, promisso regis manente, quod ubi illum altius promovendi tempus emergeret, Ratherius Veronensibus daretur episcopus (932, Aug.); quod quomodo factum sit, vel quantas¹⁹¹ in episcopatu illo pertulerit adversitates, ex ipsius scripto lector melius scire poterit, in epistola, quam summo pontifici et¹⁹² universali papæ (87) conquerens de his ejusmodi scripsit: *Summo, etc.* (88).

20¹⁹³. In illo sane quo se Ratherius¹⁹⁴ positum dixit exilio (935), vacans episcopio, edidit librum quem appellavit *Agonisticum* (89), (937) cui et talem præposuit titulum: *Meditationes cordis*¹⁹⁵ *cujusdam Ratherii Veronensis quidem episcopi, sed Laubiensis monachi, quas in sex digestas*¹⁹⁶ *scedulæ, volumens censuit appellari præloquiorum, quod vocatur Agonisticum.* Quem librum ad legendum sive ad probandum eruditissimis quos noverat misit (90), Sobboni videlicet et Widoni¹⁹⁷ archiepiscopis (91), Godescalco (92) et Aurelio præsulibus, necnon et¹⁹⁸ Brunoni et Roberto Galliarum archiepiscopis (93) nobilissimis et in philosophicis¹⁹⁹ studiis eruditissimis, ad extremum Flodoardo Remensi, missis unicuique epistolis, quæ continentur in ecclesiæ nostræ scriniis (957). Libellum etiam vitæ sancti Ursuari, cum Cumis exularet (939), ibi repperit, quem solecismis referatissimum emendavit, nobisque transmisit (94). Postea cum in ea parte Burgundiæ (940), quæ Provincia dicitur, mansigaret, filium cuiusdam viri ditissimi, nomine Rocstagnum, ad imbuendum litteris postulatus recepit, ad quem librum de arte grammatica conscripsit, quem librum gentilicio loquendi more Sparadorsum (95) vocavit, pro²⁰⁰ eo quod quillum in scholis assuesceret puerulus, dorsum a flagris servare posset. Ob quæ ei ibi episcopatus (96) datus est; quem relinquens Lobias²⁰¹ revertitur. Richarius tunc²⁰² adhuc supererat (944), a quo favorabiliter receptus, Lobis est habitare permissus; nec multo post Richarius decessit²⁰³.

21. (945) Post (97) quem Ogo²⁰⁴, ex monasterio sancti Maximini²⁰⁵ Treverensis abbas et monachus, pontifex est subrogatus; qui vix duobus annis ex-

VARIE LECTIONES.

¹⁷³ conquiritentes 1? 2. ¹⁷⁴ o. inscium regis 2. ¹⁷⁵ Hylduinus corr. Hilduinus 2. ¹⁷⁶ p. o. et desunt 1: ¹⁷⁷ gallii 1. ¹⁷⁸ dirimit 1? 2, ¹⁷⁹ leodiensibus 1. ¹⁸⁰ est q; 2. ¹⁸¹ ergo 1? 2. ¹⁸² monasticam 2. *semper.* ¹⁸³ abligaverat 1. ¹⁸⁴ deest 2. ¹⁸⁵ peregit 2. ¹⁸⁶ oppinatissimi 2. ¹⁸⁷ Squavinus 1. ¹⁸⁸ episcopatu 2. ¹⁸⁹ quem confugerat 2. ¹⁹⁰ meruerat veronensem episcopatum 2. ¹⁹¹ quas 2. ¹⁹² et n. p. *desunt* 2. ¹⁹³ *caput hoc in 2. sequenti subjicitur, sed anteponendum esse ex ordine abbatum et sententiarum neta patet.* ¹⁹⁴ deest 1. ¹⁹⁵ deest 1. 2. ¹⁹⁶ ita corrigo ex Ratherio; quamvis ex digestis *codd. et edd.* ¹⁹⁷ mucdoni 2. ¹⁹⁸ deest 2. ¹⁹⁹ philosophia 1. phisicis. 2. ²⁰⁰ deest 2. ²⁰¹ Jobis 1. ²⁰² deest 1. ²⁰³ *Dach. addit: postquam in episcopatu 22 annos peregit, et in ecclesia sancti Petri quam construxerat in Leodio, tumultus quiescit.* ²⁰⁴ lugo 2. ²⁰⁵ maximi 2.

NOTÆ.

- (87) Joanni XII aut Agapito.
 (88) V. Rath. Opp. ed. Ballerini p. 557.
 (89) Editus ex autographo Lobisiensi in Martene Coll. IX, 786-964. Rath. Opera. p. 9. Cf. Liudpr. III, 52.
 (90) Epistola ad Widonem, Sobbonem, Godescalcum et Aurelium prædit apud Martene l. c. p. 965, et Rath. Op. p. 525; alie ad Robertum, Brunonem archiepiscopos, Op. p. 527, 529. Quæ ad Flodoardum directa erat, desideratur.
 (91) Viennensi et Lugdunensi.

- (92) Fortasse Aniciensi.
 (93) Coloniensi et Treverensi.
 (94) Opera p. 495.
 (95) Germanicum *sparen* est servare; igitur libro quo adhibito dorso parcitur. Opus haud amplius stare videtur; cf. Rath. Op. Præf. p. XIV.
 (96) De hac re nihil constat; episcopatus non nisi oblatus esse videtur; v. Ratherii Vita, C. p. LVI.
 (97) Cf. Ann. Lobieneses et Flod. a. 945.

etis defunctus (947), Farabertum, item Prunice abbatem, antistitii sui reliquit heredem. Rursus sub eo, ut pridem sub Richario, apud nos cuncta fuerunt venalia, adeo ut locus idem a parasitis Argentea diceretur vallis. Tunc corona illa regalis aurea ²⁰⁶, hactenus artius deplorata ²⁰⁷, miri operis et non nimii ponderis, confracta pro libitu ²⁰⁸ et dilapidata, gemmæ ejus pessumdatæ mirifice et ab oculis subductæ sunt. Et hoc ducebatur pro nihilo, tantum ut potiretur emens annuali ministerio; eoque quis dicebatur sanctior, quo ad dandum profusior, eo utilissimus, quo voracissimus ²⁰⁹. Sed de ²¹⁰ his nihil nostra interest, videat ²¹¹ qui fecit!

22. Otho, tunc potentissimus rex australis, et subactæ Italiae tunc imperitabat; cujus frater Bruno (98) unicum et singulare in Christi ecclesia decus futurum, velut pretiosissimus lapis multiplicibus philosophorum pollebat argumentis (952). Advocatur Ratherius (99), et habetur, inter palatinos philosophos primus. Quid multa? Non destitit, donec regiam illam et mirificam indolem in omnibus disciplinis perspicacissimam redderet et perfectam. Quod cernens regum tunc ²¹² maximus, eum a scholis cum tanto honore ut, par erat, evocavit, et in suggestum Coloniensis ecclesie post Wicfridum ²¹³, qui nuper decesserat, omnibus acclamantibus et gaudentibus, intronizavit. Ubi quomodo vixerit, quomodo docuerit, vel quid fecerit, qualiter pro pace ecclesiarum Dei se ipsum impenderit, quam in ecclesiis sive ampliandis sive restaurandis ²¹⁴, quam in privatis et ²¹⁵ publicis ædificiis componendis, quam in ordinandis domi militiaeque, quam sanctæ ²¹⁶ Dei ecclesie rebus sollicitus fuerit, actus est admirabile, dictu laudabile.

23. (955) Contigit eo tempore Leodiensem cathedram vacare, Faraberto decedente; cui in emolumentum prioris magisterii magna (100) Brunonis industria Ratherius est incardinatus. Quod quidem propter abundantem doctrinam et eloquentiam copiosam, qua inter sapientissimos ²¹⁷ florere visus est, non eidem solum ²¹⁸ ecclesie cui præfuit, sed et multis aliis circumquaque valde proficuum fore putatum est. Simul quia in illis partibus per zelum et contentionem, unde fieri solet inconstantia et omne opus pravum, quidam etiam sacerdotes Domini, plerumque, quod nefas est dictu, terrenæ plus justo confisi

A potentie, popularum imperitum scandalizabant, sæpe dictus et sæpe dicendus dominus Bruno, cui jam totius regni dispensandi cura imminabat, ratus id quod verum fuit, hunc ejectum antehæ et neglectum hoc tanto beneficio ad illud fidei et veritatis sædus adduci, ut a nemine posset seduci, ita demum os loquentium inimica ²¹⁹ obstruere se posse credidit, si nulla occasio scandali posset in eorum episcopo reperiri. Sed ad sui perniciem pars sinistra prævaluit; quicquid pro salute eorum gestum est, hoc sibi pestiferum æstimabant. Quid multa? Erratum est, sævitum ²²⁰ est, nec cessatum est, donec expulsiõe ejus crudelitati suæ et nequitie satisfacerent. Ablata est omnis spes restitutionis ejus (954, Dec. 25). Nam cum apud nos nativitatem Domini festive et opipare celebraret, facta est in Leodio ²²¹ contra eum gravissima conspiratio, quæ nisi et hic penitus amoveretur, et in eundem locum Baldricus, qui erat de magnatorum terræ illius prosapia oriundus, subrogaretur, sedari visa est non posse. Ad hanc sentinam ²²² tempestates undique innumerae confluerunt; navis ecclesie laborante remige fluctuavit; gubernator ipse procellosæ tempestatis impetum ferre non potuit. Cessit igitur; cessit ²²³, ne vinceretur a malo, sed vinceret in bono malum; cessit adversantium voluntati, ut suo eos gladio jugularet sibi. Obstricti sunt sacramentorum fide spontanei ²²⁴, ut si accipere mererentur episcopum quem petebant, invieta exinde firmitate auctoritatem ecclesie et jus imperatori tuerentur (955).

C 24. (957) Exacto igitur in hac destitutione sua Ratherius ferme biennio (101), deficiente ab eo militari copia, Italiam revertitur; ac ne quid in ejusmodi negotio imperfectum restaret, quod curiosis alienarum rerum investigatoribus ²²⁵ [scrupulum ²²⁶] commoveret, cum imperatore ²²⁷ germano suo prædictus Bruno id effecit (961), ut eidem jam bis destituto antiqua sedes Veronensis ecclesie redderetur ²²⁸. Scripsit per idem tempus librum (955), quem appellavit Frenesim (102), eo quod quasi freneticus nimis austere ²²⁹ et ultra modum in Baldricum ²³⁰ inveheretur. Scripsit et alium quem appellavit Perpendiculum (105), necnon et alium quem appellavit Sirmam (104), in quo in eundem Baldricum D invehitur, pervasorem ²³¹, ut ipse nominat, suum. Est et ejusdem libellus ²³² contra anthropomorphi-

VARIÆ LECTIONES.

²⁰⁶ argentea 1. ²⁰⁷ decorata 1. ²⁰⁸ libito 2. ²⁰⁹ ita edd. — eo ultimus quo veracissimus 1. eo deterior quo veracior 2. ²¹⁰ deest 2. ²¹¹ ipse viderit 2. ²¹² suo tempore 2. ²¹³ wifridum 1? 2. ²¹⁴ restituendis 2. ²¹⁵ vel 2. ²¹⁶ suæ 2. ²¹⁷ doctissimos 2. ²¹⁸ soli 1? 2. ²¹⁹ iniqua 1. ²²⁰ sed vitum 1. ²²¹ est leodii 2. ²²² sententiam 1? 2. ²²³ deest 1? 2. ²²⁴ spontanea 2. ²²⁵ investigationibus 1. ²²⁶ deest. 1. 2. ²²⁷ ipso 1. ²²⁸ restitueretur 2. ²²⁹ abjiceretur 2. ²³⁰ brunonem 1. ²³¹ invasorem 2. ²³² liber 2.

NOTÆ.

(98) Cf. Ruotgeri vitam Brunonis c. 5, 6.

(99) Qui anno 948 iterum a sede Veronensi expulsus erat.

(100) Totum hoc caput paucis exceptis ex Ruotgeri Vita Brunonis cap. 38-repetitum est.

(101) Hoc falsum esse probarunt Ballerini Rath.

Op. p. CVI sqq. Ratherius non ante a. 961. Veronam rediit.

(102) Opera p. 217.

(103) Liber alias incognitus.

(104) Sive Conclusio deliberativa; v. Opera p. 203.

tas ²³³ (105), qui Deum, hoc est ipsam invisibilem A deitatem, per membrorum lineamenta depingunt ²³⁴. Synodica quoque ejus ad diocesanos presbyteros (106), et conjectura vitæ ejus (107), itinerarius quoque ejus Romam pergentis (108), sed et sermones quam plures, in pascha scilicet, et in ²³⁵ cœna Domini, et in ascensione Domini, et die penthecostes, necnōn festivitibus ²³⁶ sanctæ Mariæ, et alia quam plura (109).

25. Gens ²³⁷ quædam ripam insidet ²³⁸ Danubii (954). Provinciam quam incolit Panoniam vocaverunt antiqui, Hungariam moderni; ex qua Hungri ²³⁹ venientes antea nobis sunt insita sibi et naturali barbarie comperti quam origine cogniti. Quorum insatiata crudelitas sub Heinricho ²⁴⁰ rege transgressa terminos Marahensium ²⁴¹, quos sibi B non longe ante ²⁴² impia usurpavit licentia, plerasque provincias regni ejus ferro ²⁴³ et igne longe lateque vastavit. Postea sub Ottone filio ejus, orta (110) est tempestas dissensionis ²⁴⁴, dormiente puto ²⁴⁵ Jesu in pectoribus vigilum ante fores domus Domini excubantium, ita ut quidam socii Sathanæ regem conarentur extinguere. Cassato ²⁴⁶ per Dei miserationem hoc per serpentinum sibilum ²⁴⁷ concepto consilio, nequitix suæ virus per totius regni ejus ²⁴⁸ viscera diffuderunt. Erat (111) in ea conjuratione princeps ipsius regis filius Liudolphus, spectabilis adolescens, et unice clarus, si ²⁴⁹ seductoribus minime ²⁵⁰ credidisset, et heres esse (954), non proditor, maluisset ²⁵¹, et (112) cum eo quasi quidam stimulus Cono, dux paulo ante fortissimus; quibus, ut C ita dicam, omnia erant in manibus; agendo ut plus haberent, sed ut nihil haberent ²⁵² omnimodis effecerunt ²⁵³. Hii Hungros, antiquam quam prædiximus pestem, sollicitaverunt, ut regnum in se ipsam divisum invaderent; arbitantes, hoc modo sibi ²⁵⁴

sollicitudinem, qua premebantur, aut penitus adimi, aut aliquatenus posse minui. Hac (113) de re ²⁵⁵ sæva (114) Hungrorum gens, et qualem numquam ²⁵⁶ terra nostra sensit barbariem ²⁵⁷, a perversis illecta civibus ²⁵⁸, transitis Germaniæ et plerisque provinciis ²⁵⁹ Galliæ, cui jam olim ²⁶⁰ nobilis ille Francorum populus insedit ²⁶¹ omnia ferro et ignibus vastaturâ se totam infudit. In hac acie Cono prædictus ²⁶² cum suis sequacibus militavit; sed (115) ubi Trajectum ventum est, quam Mosa alluit, incertum qua de causa ab eis descivit ²⁶³. Hungri Hasbanium ²⁶⁴ ignibus et deprædatione ²⁶⁵ aggressi, Carbonariam petunt. Fama ad nos perlata, mittitur e collegio nostro Huchbertus frater patiens laboris et fugitans quietis, et semet impendere paratus ob amorem loci et sanctæ religionis, pacisci cum illis. Facta pactione de solidis ducentis, revertitur post hæc, obsidibus ab eis acceptis. Sed nostri non satis creduli — quæ enim ²⁶⁶ fides est infideli? — munire Tudinium temptant, quod ²⁶⁷ Raginerus ²⁶⁸, suspectam ²⁶⁹ habens Leodiensem militiam, jam pridem destruxerat; sed misso ²⁷⁰ rursus milite, prohibiti sunt munitionem firmare ²⁷¹. Quid tunc agerent imminente hoste? Sublata itaque ²⁷² spe Tudinium potiundi ²⁷³, nullaque exstante fiducia in re militari — siquidem laudata illa et cunctis seculis prædicata Lothariensis ²⁷⁴ militia in Hungrorum adventu justo Dei iudicio hebetata, suis munitionibus passim tenebatur inclusa ²⁷⁵ — nostra quæ residua erat Deo dilecta monachorum turma et sibi satis fida ecclesia militia ²⁷⁶ montem, ubi sanctorum corpora Ursuari ²⁷⁷ et Ermini venerantur, diu ante ²⁷⁸ deliberans scandit, et de Dei fisa adiutorio, cum plastrorum vel qualliumcumque ²⁷⁹ surculorum vel sepium impedimentis eum ²⁸⁰ in modum munitionis cingit ²⁸¹ agente ²⁸² id ut credimus Deo, ut ostenderet, numquam deesse

VARIÆ LECTIONES.

²³³ anthropomorphitas corr. anthropomorphitas 2. ²³⁴ depingit. 1. ²³⁵ deest. 2. ²³⁶ festivitatem 2. ²³⁷ tunc temporis gens quædam, etc. Deinde sequitur Nos ut omissis c. 25, 2. Eadem vero narratio extat in libro de miraculis S. Ursuari c. 4., cujus lectiones 3. significamus. ²³⁸ G. q. r. ulteriorem i. D. provinciam incolens quam Pannoniam vocaverunt antiqui; ex 3. ²³⁹ hungari 1. interdum. ²⁴⁰ henrico 1. ²⁴¹ marahentium 1. ²⁴² antea 3. Dach. ²⁴³ ferro — filio desunt 1. ²⁴⁴ dissensionis 1? 2. ita et infra. orta tempestate facta est dissensio regni 3. ²⁴⁵ credo 3. ²⁴⁶ sed cassato 3. ²⁴⁷ persequentium sibilo 1. ²⁴⁸ deest 3. ²⁴⁹ si se seductoribus 1. ²⁵⁰ non 3. ²⁵¹ voluisset atque 3. ²⁵² habuerunt 1. ²⁵³ omnimode effecerunt ut nihil haberent 3. ²⁵⁴ deest 3. ²⁵⁵ Hac ut dicere instituimus occasione 3. ²⁵⁶ deest 1. ²⁵⁷ barbariam 1. ²⁵⁸ illata 1. civibus illecta 3. ²⁵⁹ gallie provinciis 1. ²⁶⁰ deest 3. ²⁶¹ insederat 5. ²⁶² quem prædiximus 5. ²⁶³ desivit 1. qua factione ab eis dissidium fecit 3. ²⁶⁴ hasbaniam 3. Dach. ²⁶⁵ igne et rapina 3. ²⁶⁶ q. e. vel quanta f. esse potest i. 3. ²⁶⁷ quod non multo ante s. h. l. m. Raginerus destruxerat 3. ²⁶⁸ ragnerus 1. ²⁶⁹ suspecta 1. ²⁷⁰ sed ab eodem misso rursus 3. ²⁷¹ restruere, Deo, ut postea compertum est, maxime id agente, ut ostenderet non in homine sed in se et in sanctorum suorum patrocinio defensionem illos sperare debere. Sublata 3. ²⁷² deest 1. ²⁷³ potiendi 1. potiendi et crebrescente fama deprædationis et incendii 3. ²⁷⁴ lothariensium m. i. d. i. in h. a. hebetata s. p. m. erat inclusa 3. ²⁷⁵ incla 1. ²⁷⁶ familia Dach. e. nostræ familia id quod verum est rata, quod numquam videlicet desit divinum ubi humanum cessat auxilium, montem 3. ²⁷⁷ u. et e. c. 3. ²⁷⁸ deest 3. ²⁷⁹ quorumcumque 3. ²⁸⁰ deest 3. ²⁸¹ cingunt 1. ²⁸² agente—auxilium desunt 3.

NOTÆ.

- (105) Sermo a. 964 in quadragesima habitus ex- D stat Op. p. 581.
 (106) Op. p. 409.
 (107) Ibid. p. 375.
 (108) Ibid. p. 437.
 (109) Op. p. 577-645. Cf. ibidem Præf. p. vi sqq. Archiv. VII, 868-870.
 (110) Ex Ruotgeri Vita Brunonis c. 10.
 (111) Ex Ruotgero c. 18.
 (112) Ex Ruotgero c. 19.
 (113) Ibid. c. 20.
 (114) Ibid. c. 24.
 (115) Hinc proprio Marte auctor pergit.

divinum, ubi humanum cessat auxilium. Jamque advenerat paschaliū dierum sancta celebritas, et in completionē octavarum ipsius, quæ erant tunc ²⁸³ IV Nonas Aprilis (Apr. 2), ecce ²⁸⁴ in exordio matutino subita ²⁸⁵ densaverat aer equorum nebula, et quasi de ²⁸⁶ abditis terræ finibus emergebant galearum ²⁸⁷ milia. Expavere ²⁸⁸ nostri, et mortem sibi præmeditarunt ²⁸⁹. Qui agiliores erant ²⁹⁰, simulachrum, ut ita dicam, munitionis scandunt, immo vere futurammunitionem per sanctorum Dei intercessionem; qui ²⁹¹ vero graviore erant ætate et impeditiores, substiterunt ²⁹²; qui substiterant, capiuntur. Obsidentur alii ²⁹³; obtruncantur in conspectu aspicientium duo de monachis Teutmarus et Theodulphus, reliqui captivitati ²⁹⁴ reservantur. Nulla erat inter obsessos et captos distantia, nisi quod secundum quendam ²⁹⁵ gravior est expectata quam illata mors. Interea urgentur obsessi, nec ulli telorum aut tormentorum parcitur generi. Nostri contra ²⁹⁶, quia pro anima illis erat res, juncto sibi clericorum ipso etiam monachorum auxilio ²⁹⁷, quamvis illicitum sit huic ordini arma tractare ²⁹⁸, eniti obnixè. Jamque ²⁹⁹ hostibus irrumpentibus, jamque in mutuis amplexibus hærentibus, plerisque mortem sibi, plerisque deditionem pingentibus, ecce ex respectu miserantis ³⁰⁰ Dei, ex adytis ³⁰¹ templi duæ ³⁰² columbæ evolant, quæ terna circuitione acies obsidentium vallant. — Subsequitur ³⁰³ post hæc pluvia pergrandis, quæ gentiliciam illis sagittandi artem cordarum distentione frustravit. Metus ³⁰⁴ quoque ac terror tantus in eos irruit, ut maturarent fugam ³⁰⁵, et principes ipsi uterentur ³⁰⁶ flagellis ³⁰⁷ in eos qui volebant subsistere. Abducunt autem eos, quos morti residuos ceperant ³⁰⁸; ecclesia ³⁰⁹ sancti Pauli incensa, et ecclesia majori temptata sed miseratione Dei salvata: Thesaurum ecclesiæ et ³¹⁰ optima quæque Theodulphus alius ³¹¹ ad munitionem quandam partim transportaverat, partim in ipsa ³¹² ecclesia terra obstruserat. Dictum postea est ³¹³ et putatur ³¹⁴ verum, quod a quodam capto pusillanimitate suffe-

rendi sit præditus; nam ³¹⁵ effossus est et exportatus. Voverunt tunc omnes in commune, diem illum sibi et posteris festivum fore; et hæc est ³¹⁶ celebratio ³¹⁷, quæ in nostris martyrologiis inscribitur sic: *Quarto Nonas Aprilis commemoratio meritorum Ursmari et Ermini, quo meruerunt Lobienses ³¹⁸ ab Hungrorum obsidione eripi.* Nec tacendum, quod hii ³¹⁹, qui fuerant capti, in brevi revertuntur omnes ³²⁰ sani et læti (955). Nec ³²¹ Hungros istud impune egisse passus est Deus. Nam cum (116) prope jam esset summa dies et ineluctabile tempus, quo Deus ³²² omnipotens, propitius terræ populi sui, ultus sanguinem servorum suorum, vindictam retribuere ³²³ vellet in hostes eorum, aggravata est rursus ³²⁴ ultra modum et omnino intolerabiliter superbia ferocissimæ gentis Hungrorum, seducta, credo, superioris ³²⁵ anni successu. Siquidem, ut veracissime dictum est: *Ante ruinam exaltatur ³²⁶ cor* (Prov. xvi, 18), ibi ³²⁷ ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem. Prævenit imminentem ³²⁸ pressuram hanc ecclesiæ pax in placito ³²⁹ regali, quod in Arnestat habitum fuit, ex integro condita, ex magna jam parte per imperatoris nostri (117) fratrumque ejus sapientiam ³³⁰ confirmata. Et revera tribus et linguis innotuit, quia non est Deus dissensionis, sed pacis (I Cor. xiv, 35), tanquam ³³¹ ejus inicio operatus est salutem in populo suo. Imperatoris quidem spiritus agitabatur in ipso, quia non erat ei ³³² tempus exercitum congregandi; sed fiduciam habuit per Christum ad Deum ³³³, qui potens est salvare in paucis sicut in multis. Aderat ibi Cono, non jam dux sed miles, toto, ut putabatur, animo conversus ad pacem, quam paulo ante atrociter impugnabat ³³⁴, cilicio membra domans, Deum gemitibus, ut fertur, exorans, ut si sic ejus sancta voluntas ³³⁵ existeret, permissa regi nostro (104) et exercitui ejus victoria, eum ³³⁶ ab impiis, quibus se prius male conjunxerat, permetteret ³³⁷ trucidari, ut possit in perpetuum ab eorum consortio liberari. Imperator indici sanxit ³³⁸ jejunium in ipsa quæ tunc

VARIÆ LECTIONES.

²⁸³ deest 3. Dach. ²⁸⁴ e. subito 3. ²⁸⁵ deest 3. ²⁸⁶ ex 3 Dach. ²⁸⁷ loricarum et g. 3. ²⁸⁸ Expavescere 3. ²⁸⁹ præmeditari 3 Dach. ²⁹⁰ erant non dico munitionem sed sim. mun. s. immo veram m. 3. ²⁹¹ Reliqui qui impeditiores erant ætate aut gravitate infra monasterii claustra substiterunt 3. ²⁹² impeditores subsistere 1. ²⁹³ alii, nulla inter captos et obsessos distantia, nisi — mors, obtruncantur in aspectu aspicientium Theodulphus et Teutmarus, qui inter captos visi sunt excellentiores, reliqui flagellati c. r. Interea 3. ²⁹⁴ captivi 1. ²⁹⁵ quedam 1. ²⁹⁶ e. pro viribus resistere et conglomerato plebium et clericorum 3. ²⁹⁷ agmine 3. ²⁹⁸ t. quoniam pro. a. i. e. res 3. ²⁹⁹ jamque — pingentibus leguntur in edd.; desunt 1. Ubi eo ventum est, ut desperaretur omnino, tantum audiebatur: « kyrie eleyson » et « sancte. Ursmare adjuva, » more gentis usitato. Jam irruptionem timentibus, jam in mutuis osculis hærentibus, jam plerisque deditionem pangentibus 3. ³⁰⁰ miserationis 3. ³⁰¹ abditis 1. ³⁰² d. ex a. t. c. 3. ³⁰³ Subsecuta est ilico pluvia prægrandis 3. ³⁰⁴ Pavor quoque ac timor 3. ³⁰⁵ fuge 1. ³⁰⁶ veterentur 1. ³⁰⁷ flagris 3. Dach. ³⁰⁸ quos infra ceperant 3. ³⁰⁹ Ecclesiam 1. Ecclesiam sancti Pauli et ambitum claustrum ignis consumpserat, dormitorio illæso et monasterio temptato sed m. D. salvato 3. ³¹⁰ et o. q. desunt 3. ³¹¹ a. partim secum ad m. q. 1. 3. ³¹² in e. ne inveniretur terra 3. ³¹³ deest 1. ³¹⁴ putatum 1. ³¹⁵ denique e. et e. est. In commemoratione autem tam mirificæ liberationis diem illam festivam sanxere sibi et posteris. Et hæc. ³¹⁶ deest 1. ³¹⁷ celebritas quæ ita i. in n. m. 3. ³¹⁸ laubienses 3. ³¹⁹ etiam hi 3. ³²⁰ o. reversi sunt 5. ³²¹ Nec et ipsam gentem perfidam nequaquam p. est d. impune istud e. siquidem anno subsequente cum jam prope 3, ³²² quo p. deus 1. 3. ³²³ r. vellet. v. 3. ³²⁴ deest 3. ³²⁵ a. s. 3. ³²⁶ exaltabatur 1. ³²⁷ et ibi 3. ³²⁸ imminentem 1. i. h. p. 3. ³²⁹ beneplacito 1. ³³⁰ sapientia 1. ³³¹ nam hujus 3. ³³² deest 3. ³³³ dominum 3. ³³⁴ expugnabat 1. ³³⁵ s. v. ejus 3. ³³⁶ cum 1. ³³⁷ non p. l. ³³⁸ I. quippe indici sanxerat 1.

NOTÆ.

(116) Reliqua capituli ex Ruotgeri cap. 55 descripta sunt.

(117) Ita Ruotgerum ad verbum exscribitur.

erat vigilia sancti Laurentii martyris, per cuius interventum sibi populoque suo ipsum Deum poposcit esse refugium. Propositum ³³⁸ suscepti operis negat ³³⁹ expedire bellum (104), primo sanctæ festivitatis diluculo susceptum, vixdum vespertino crepusculo ³⁴⁰, Deo misericorditer dispensante et pro suis pugnante, satis feliciter peractum ³⁴¹, miserandum post victoriam Cononis interitum, gloriosissimum imperatoris triumphum, regem ipsum barbarorum, ducēs et principes captivos, trophæa ³⁴² per totam regni ³⁴³ illius latitudinem usque ad ejusdem gentis fines frequentissima, quæ omnia proprii industriam operis ad laudem et gloriam omnipotentis ³⁴⁴ Dei exspectant.

26. Nos ut a diverticulo ad propositum redeamus, Baldricus ecclesiæ Leodiensi præerat. Is avunculum suum Raginerum ³⁴⁵⁻³⁴⁶ unice colebat, pro eo quod eum in episcopatu adipiscendo ille ³⁴⁷ plurimum joverat; qui Raginerus ³⁴⁸ post mirificam illam Hungrorum liberationem ecclesiam sancti Ursuari omnium primus, et utinam abhinc solus! non exhorruit violare. Odiū quendam odiis insequabatur, qui apud ecclesiam præfatam ³⁴⁹ confugium fecerat, volens aliquantum ab armis respirare, militibus suis in locis dimissis. Nactus occasionem Raginerus advolat, ut insperatum in ecclesia cogat; quem inermem ab ipsis sanctorum sepulchris, quæ tunc forte patebant, extrahit, et in ipsis atriis ante vestibulum ecclesiæ capite truncat. Esto, fuerit dignus ille hæc pati, sed observanda erat oportunitas temporis et sanctitas loci! De loco jam satis expertum erat, quam Deo carus, quam in patrocinando munificus, quam in violatoribus vindex et severus; de oportunitate temporis ille viderit, qui hæc in vigiliis Omnium sanctorum, dum vespere celebrarentur, vel legit vel audit. Raginerus interea Erluinum quendam sibi intimum facit. Erat autem a Gemblaus ³⁵⁰ monasterio, quod quidam Wibertus ³⁵¹ mendacæ nobilitatis titulis insignitus in proprio suo construxerat (118), et in quo ipse vere conversus ex mundiali militia fuerat; quem inibi abbatem, cui ipse pauper Christi regulariter obediret, præfererat. Hic Erluinus Raginerum adulatione assidua ³⁵² lactabat, et paulatim et per incrementa ad Laubiensis abbatiæ ambitum ³⁵³ anhelabat, nec destitit, donec ad præposituræ honorem, qui tunc major habebatur, amoto Blitardo ipsius monasterii monacho, invitis licet fratribus, proveheretur ³⁵⁴. Erat autem vir in exiguo ponens mendacium, cui ad ver-

Asutiam nihil deerat. Si respiceres ad religionem, nihil illo quantum ad faciem sublimius, si ad voluntariam et invocatam sæpe mundialium rerum occupationem earundemque indefatigatam percursionem — quod monachum minus decet — nihil illo abjectius. In sermone ipso tanta illi diversitas, ut cum proloqueretur, verba ipsa quasi ³⁵⁵ trutinaret, ad ultimum multimodas cavillationum strofas doctus ³⁵⁶ versularum rhetor intexeret. Hic quia, ut dictum est, invitis fratribus promotus erat, unanimitati fratrum exosus erat. Contigit quadam die, instante vindemiarum tempore, consedentibus fratribus et nescio quid triste confabulantibus ³⁵⁷, supervenire Erluinum, quem tanta cæde fustium multati sunt, ut putaretur esse mortuus ³⁵⁸. Quos ut discessisse persensit, paululum palpitans subduxit se, et ad Bernardum tunc advocatum confugit, cujus auxilio postea Ereliacum ³⁵⁹ proficiscitur, ubi quantum est inventum vinearum eliquat et abducit, et in locis sibi oportunis recondit. Rogat præterea Raginerum cum Baldrico pontifice, ut dies natalicios Domini Laubiis celebrent; quod et oblinuit. Erat tunc videre abominationem, stantem in loco ubi non deberet. Nam comes cum conjuge in sacrario ecclesiæ mansitabat, et mensa, qua ³⁶⁰ sacratissimum ³⁶¹ Domini corpus absumebatur ³⁶², ministerium calciamentorum et paterarum seu scutellarum efficiebatur. Peracta igitur natalicia dierum celebritate, ubi discessum est, fratres sibi minui unde alii ingurgitarentur, ut illud genus hominum querulosissimum, in commune deplorant. Assumpta igitur ³⁶³ audacia, Fontanas ³⁶⁴ (119) petunt, villam quam Sembra alluit; ibi quantum vini est repertum — nam ibi aliquantulum portionem occultaverat — capiunt et abducunt. Profectus fuerat Erluinus Bermeriacas, ut annonam quæ ibi fuerat venundaret in solutione debiti, quod in præfato obsonio oppigneraverat. Quem fratres insecuti cum multitudine magna populi, ita in eum debacchati sunt, ut mirum fuerit, quod mortem evasit ³⁶⁵. Sed ad abbatem promotus ³⁶⁶, omnes a monasterio præter paucos expulit. Qui ob hoc magis irati, ne longius sermonem protraham, tres ex illis, qui juventutis et propinquorum adminiculo ceteris præstabant, magno satis professionis et ordinis cum periculo dormitorium noctu aggressi, eum extrahunt, et non longe ab ambitu claustrum protractum ³⁶⁷, oculis privant, partem etiam linguæ amputant, sed non usque ad privationem loquelæ. Et quia, ut dicebat, martyrium desiderabat,

VARIE LECTIONES.

³³⁸ et p. 3. ³³⁹ urget expedire. Bellum 3. (editoris error). ³⁴⁰ c. v. 3. ³⁴¹ actum est 1. ³⁴² deest 1. ³⁴³ i. r. 3. ³⁴⁴ d. o. 3. ³⁴⁵⁻³⁴⁶ raginerium 2. ³⁴⁷ deest 2. ³⁴⁸ raginerius corr. raginerus 2. ita et infra. ³⁴⁹ prenominatam confugerat 2. ³⁵⁰ gemblacensi 2. ³⁵¹ deest 2. qui post insignitus add. Wibertus nomine. ³⁵² sedula ad 2. ³⁵³ dignitatem 2. ³⁵⁴ promoveretur 2. ³⁵⁵ quoque 1? 2. ³⁵⁶ doctum 2. ³⁵⁷ fabulantibus 2. ³⁵⁸ p. moriturus 2. ³⁵⁹ erdiacum 1. ³⁶⁰ in qua 2. ³⁶¹ sanctissimum 2. ³⁶² absumebat 1. sumebatur 2. ³⁶³ sibi (¹/₈ pro ¹/₆) 1. ³⁶⁴ fontanes 2. ³⁶⁵ cum mortem evasisse 2. ³⁶⁶ p. fratres semper suspectos habens, omnes edd. ³⁶⁷ pertractum 2.

NOTÆ.

(118) Cf. Sigeberti Vita S. Guiberti c. 4-6. 9.

(119) Fontaine.

ipse sese fefellit, dum statim post hæc navi impositus, metuens ne denuo impeteretur, Gemblaus³⁶⁸ est de-
 vectus; et quod prævidere ante debuerat sanus, de-
 clinavit debilis et exoculatus. Et quia, sicut scri-
 ptum est: *Impii agent impie, neque omnes intelligent
 impii* (Dan. XII, 10), et alibi: *Qui in sordibus est,
 sordescat adhuc* (Apoc. XXII, 11), post prædictam eccle-
 siæ sancti Ursuari violationem Raginerus tyrannidem
 multiplicat, pauperes premit, et res ecclesiarum
 non Dei sed suas facit (958). Pro quibus omnibus a
 domno Brunone vere pacifico apud sanctum Sal-
 vium (120) evocatus, confessus, et læsæ³⁶⁹ regis³⁷⁰
 majestatis convictus reus, proscriptus est, ac per-
 petuo exilio [damnatus ac³⁷¹] deportatus. Multum
 itaque in hoc illi, licet invito, consultum est. Quo
 enim diuturnior est nequam, eo sibi graviolem et
 longinquiolem comparat pœnam (121).

27. Interea Baldrico decedente (959), domnus
 Evracrus ex Bonna decanus, Brunone concedente,
 efficitur episcopus, vir ingenuarum artium littera-
 tus. Hic domnum Alctrannum undecumque doctis-
 simum et in lege Dei exercitatum³⁷² ac eloquen-
 tem, volentibus omnibus, Laubiis præfecit abbatem
 (960); ubi ita vixit, ut servum Dei decuit. Nam cum
 ante eum permissa fratribus rerum³⁷³ peculiarium
 et tricliniorum solummodo impunitas fuerit³⁷⁴, de
 cetero honeste quidem et in commune vivebatur;
 hic, quomodo instructus fuit, omnia ad regulam
 correxit. Ad cuius supplementum domnus Evra-
 crus³⁷⁵ restituens ei villas ante abalienatas, Gimia-
 cum videlicet, quam Folquinus quidam sibi et filiis
 in precariam acquisierat, et Stratam, quam Adelardus
 in beneficio habebat, et Gosiniacas, quam Heribrandus
 æque in precariam tenebat, et alia nonnulla.
 Sub illo omnia fuere nobilia, præterquam capsæ
 reliquiarum prægrandes et aureæ noctu furto sunt
 ablatae, nec earum quid³⁷⁶ repertum, præterquam
 quod erat ligneum. Erat et crux aureola, quæ sub
 Erluino confracta a fratribus in redemptione sua³⁷⁷
 Raginero est data. Hac igitur diu desiderata pa-
 ce jam tandem sero potita, citissime ecclesia no-
 stra est destituta. Nam domnus Bruno, in quem

res³⁷⁸ summa decumbebat, diem clausit extremum
 vi Idus Octobris (965), et domnus abbas³⁷⁹ postquam
 biennio paralyti dissolutus est, postque quinquen-
 nium quam præesse³⁸⁰ cœperat, in magna spe fu-
 turæ gloriæ defungitur III Nonas Novembris anno
 utique nongentesimo.³⁸¹ Dominicæ incarna-
 tionis.

28. Post hæc domnus Evracrus³⁸² Folcuinum,
 vere peccatorem, ætate juvenem, Laubiensibus³⁸³
 præfecit abbatem; quem, cum esset idem pontifex
 Colonis in præsentia imperiali, in frequentia magna
 populari, recitata³⁸⁴ prius et lecta fratrum e le-
 ctione, ibidem ordinari fecit. Ordinatus est ergo ab
 Ingranno Cameracensi episcopo die ipso Domini
 natalicio (Dec. 25). Inde reversus, et loco po-
 titus, plura suo arbitratu egit; unde³⁸⁵ et fortuna
 in plurimis eam servire fecit. — Ratherius adhuc
 Veronæ erat. Qui pertæsus civium insolentia³⁸⁶,
 simulque suspectam habens innatam illis et pecu-
 liarem perfidiam, de reditu cogitabat, proponens il-
 lud, quod in aliena patria sæpe quidem bene vivi-
 tur, sed male moritur. Mittit igitur ad abbatem li-
 brum (122), quem prætitulavit Conflictum duorum,
 pro eo quod in eodem disputans, utrum revertere-
 tur necne, anxius fluctuaret, simul et rogans, ut
 mitterentur ei equi et comites, quo expeditius ab
 eis iter accelerare posset. Factum est, missum est
 (968, Jul.); venit ille, afferens secum auri et argenti
 non dicam³⁸⁷ pondera, sed ut ipsius verbis utar,
 massas et acervos. Ex quibus a Lothario rege
 mercatus est sancti Amandi abbatiam; qua vix
 una nocte politus, eam, ut erat miræ levitatis
 vir, derelinquens³⁸⁸, Alnam (123) revertitur villam,
 quam munificentia domni episcopi promeruerat.
 Inde quoque simili modo monasterium, quod Altum
 montem (124) nominant, dato magno precio com-
 paravit, ubi quicquid sibi præcipuum in ornamen-
 tis³⁸⁹ et vestimentis ecclesiasticis fuerat, quæ-
 que³⁹⁰ antea ipse ecclesiæ nostræ largitus fuerat sed
 postea resumpserat, facta donatione congescit. Hoc
 quoque derelicto³⁹¹, Alnam denuo revertitur per-
 acto vix.³⁹² Dederat autem ei et abbas

VARIÆ LECTIONES.

³⁶⁸ gemblacum 2. ³⁶⁹ deest 1. ³⁷⁰ deest 2. ³⁷¹ d. ac desunt 1. ³⁷² exercitatissimum ac eloquentissi-
 mum 2. ³⁷³ deest 2. ³⁷⁴ impunitate 2. ³⁷⁵ E. juvit plurimum ei r. edd. ³⁷⁶ quicquam earum 2. ³⁷⁷ re-
 demptionem sui 2. ³⁷⁸ rerum 2. ³⁷⁹ a. aletrannus 2. ³⁸⁰ postquam biennio profuerat paralyti solutus est
 et postquam quinquennium præesse 2. ³⁸¹ numerus deest 1. 2. ³⁸² eurarcus fulcuinum 2. ³⁸³ laubiensem
 2. ³⁸⁴ rescita 2. ³⁸⁵ unde — fecit deest 1. ³⁸⁶ insolentiam 2. ³⁸⁷ modica 1. ³⁸⁸ dimisit alnam reversus
 2. ³⁸⁹ o. et desunt 1. ³⁹⁰ quod 2. ³⁹¹ hic quoque de reliquo 1. Hocque d. 2. ³⁹² ita 1. 2.

NOTÆ.

(120) S. Sauve apud Valentianas.
 (121) De ac re scribit auctor Vitæ Gerardi Bro-
 niensis abbatis: « Fuit Ottoni frater Henricus, pa-
 tri quidem equivocus, sed longe distans moribus.
 Instinctu enim reproborum fratri rebellavit infidus.
 Et ut mentio fiat quantulumcumque de altero fratre
 ejus, duce atque archiepiscopo Brunone, ejus ni-
 mirum memoria est in benedictione, quisnam queat
 condigna relatione virtutes ejus equiparare? Sub
 cuius procuracione sagacissima, radicitus amputante
 improborum spuria vitulamina^a, tanquam arbor
 fructifera resloruit Lotharingia pacis et justiciæ ha-
^a Vitii lamina, cod. Guelferbyt, unde hæc edimus.

D bundantia, asseverans ejus tutamina revexisse aurea
 quondam tempuscula. Cujus rei indicio est Ragi-
 nerus comes Hainnoensium^b haut ignotus, cogno-
 nimento Longicollus, qui, quia tyrannice suis in-
 portunabatur provincialibus, et noluit resipiscere, se-
 mel et secundo commonitus, nunc usque exulat in
 ignotis regionibus, procurante industria ambidextri
 archipræsulis hujus. »

(122) Qui nusquam invenitur; cf. Rath. Cp.
 præf. p. XV.

(123) Aulne ad Sabim.

(124) Haumont, diocescos Cameracensis.

^b Hainnoensium, id.

cum consensu fratrum villas Stratam et Gosiniacas, et abbatiam sancti Ursuari, et aliam quam Waslare monasterium vocant. Sed ipse locum ³⁹² nostrum semper execrans, abbati insidias machinabatur, instigantibus eum ³⁹⁴ ad hoc ³⁹⁵ nonnullis. Quid multis morer ³⁹⁶? Ad hoc res venit, ut abbas cederet loco, sciens sic quoque episcopum velle. Nam de eo nihil nostrum est aliud dicere. Ratherius, ut ostenderet prioris inimicitiae causas, locum invadit, et metuens abbatis animositatem simulque cognationem ejus, quae non erat infima, claustrum in modum castelli cingit, de mammona sibi, ut dicebat, residuo quorundam principum ad hoc empto adjutorio; ecclesia quoque sancti Dionisii, quam emerat a comite Roberto viginti librarum taxato precio, hujus rei causa sponte caruit. Nec quid, quantum, cuive ob ³⁹⁷ id daret, quicquam pensi habuit. Quid plura? Annus ille sic ductus est, donec ³⁹⁸ defunctus est Evracrus episcopus et in loco ³⁹⁹ ejus Nothgerus successit. Cujus (125) animi dotes et virtutum summam si pergam dicere, quoniam adhuc superest (126), adulari videbor. Unum pro certo dicendum est, quod vir sit, in quem spiritus Dei donum singulare contulit veritatis et fidei. Qui nolens primordia sua levia aut praecipitata haberi, evocatis abbatibus, Werinfredo videlicet a Stabulaus et Heriberto ab Andagiio, cum aliquibus fratribus, primum conspirationis exordia quaerit, inventa trutinat et discutit, discussa demum iudicio utitur: Ubi perspexit omnia esse frivola, fratres abbati reconciliat ⁴⁰⁰, ipsum restituit. Ratherius Alnam revertitur, ubi uterque, ipse videlicet et abbas, sibi reconciliatus, de reliquo deguit. Qui postea apud Namurcum, cum ibi forte cum comite aliquantulum moraretur, vita decessit. Cujus corpus ad nos delatum, pontificalibus exequiis solemniter celebratis, honorifice est tumulatum ⁴⁰¹ in ecclesia sancti Ursuari ad partem aquilonarem.

29. Pace nobis per Dei gratiam Nothgero agente firmissima collata, domnus episcopus Leodium revertitur, reliquum tempus in innovandis sive decorandis aedibus et ecclesiasticis rebus multiplicandis consumens. Nam, ut verum fateamur, nullus praedecessorum suorum, quantum recordatur opinio, illo amplius Leodiensem ecclesiam rebus auxit, aedificiis nobilitavit. Creverunt illo tempore et in monasterio nostro aedificia nonnulla, instinctu episcopi, opera abbatis facta. Refectorium a fundamento

A ceptum, et Deo concedente satis elegans perfectum. In cuius introitu fecit vestibulum, in quo per subterraneos meatus aquae ductum fecit, quae sursum ebulliens ibidem scaturire videtur, concavaria huic superiori receptaculo preparata, quae per quatuor foramina in supposita alia aquam cribrans, sufficientem fratribus administrationem aquae distillat. Quod refectorium a domno Tiedone ⁴⁰² episcopo consecratum est cum cereis et timiamateriis et omni quo domus consecranda est apparatu. Ecclesiam sancti Pauli, quam Hungari incenderant, retextit, cui domum infirmorum annexit; obambulatorium claustrum, si ita dicendum est — quoniam nunc non aliud quomodo nominandum ⁴⁰³ sit occurrit vocabulum —, nullum erat praeter capituli domum et ligneam aediculam, quae prioris refectorii januam vestiebat ⁴⁰⁴ quae annuatim scindulis ⁴⁰⁵ operiebatur ⁴⁰⁶; sed ubi exsiccatae erant, loco observiebant ⁴⁰⁷. Hoc illo lapide cinxit, et facta contignatione, assaribus ⁴⁰⁸ cum ferreis clavis texit. Ecclesia quia per se satis elegans erat, ut in ornamentis elegantior redderetur operam dedit; quam de pulchra fecit pulcherrimam. Cujus altaris tabulam, quia nulla erat, fecit argenteam; domum ipsam altaris et laquear ipsius apprime ⁴⁰⁹ pinxit; pulpitumque evangelii tali modo fecit ⁴¹⁰, ut essent quatuor emicedia altrinsecus e regione in modum crucis posita, quae ex aere ductilia, et ad libitum artificis per loca scalprata ⁴¹¹ et deaurata, postibus undiquessescus ⁴¹² deargentatis, in septentrionali parte fusilem habent aquilam optime deauratam ⁴¹³ quae interdum alas stringit, interdum alis extensis capacem Evangeliorum codici locum pandit (127), colloque quasi pro libitu ⁴¹⁴ artificiose ad audiendum retorto ⁴¹⁵, immissis ⁴¹⁶ prunis fragrantiam superimpositi thuris emittit. In occidentali autem parte ejusdem ambonis versus populum fecit altare in honorem sanctae crucis et omnium sanctorum, cui et tabulam argenteam anteposuit, et desuper vivificam illam Domini imaginem, quam nostris adhuc terris incomparabilem ipse quendam ut faceret magno precio locaverat ⁴¹⁷, erexit. De reliquo ornatu ecclesiastico et de multiplicatione librorum in armario non vacat dicere; sufficit ex superfluo hoc ⁴¹⁸ tetigisse. Fecit et coronam argenteam, in qua versus ⁴¹⁹ scripsit. Fecit et campanas duas majores, quarum unam, quae maxima erat, sancto Petro, et aliam sancto Ursuaro dedit ⁴²⁰. In ista versus huius inscripti sunt: *Jussu Fulcuini me condidit artificis manus*

VARIAE LECTIONES.

³⁹² monasterium 2. ³⁹³ deest 1. ³⁹⁴ haec 2. ³⁹⁵ moror 2. ³⁹⁶ ob id desunt 2. ³⁹⁸ d. d. e. e. desunt 1. ³⁹⁹ locum 2. ⁴⁰⁰ reconciliavit 1. ⁴⁰¹ reliqua capituli desunt 1. ⁴⁰² nedone 1. ⁴⁰³ dicendum 2. ⁴⁰⁴ ne-
sciebat 1. ⁴⁰⁵ scedulis 2. scindulis 1. ⁴⁰⁶ vestiebat 2. ⁴⁰⁷ deserviebant 2. ⁴⁰⁸ assilibus 1. ⁴⁰⁹ optime 2.
⁴¹⁰ finxit 2. ⁴¹¹ sculpta 2. ⁴¹² undique se secus 1? 2. ⁴¹³ deargentatam 2. ⁴¹⁴ libito 2. ⁴¹⁵ et iterum
reducto add. Dach. ⁴¹⁶ invisis 1. ⁴¹⁷ deest 1. 2. ⁴¹⁸ hoc tantum 2. ⁴¹⁹ dedicavit?

NOTAE.

(125) Cf. Einhardi Vitam Karoli c. 18.
(126) Obiit a. 1008.

(127) Aquila aerea ejusmodi in basilica Aquensi existat. 55.

Danielis, ad laudem Triadis. In alia istud tantummodo : Fulcuinus Deo et patrono suo sancto ⁴²⁰ *Ursmaro.*

50. Ecclesia ⁴²¹ trans Sambram in ⁴²² monte quem nos Sanctorum, vulgus Pulchrum vocat, ejus tempore coepta est occasione hujusmodi. Aerebat quodam tempore ⁴²³ terra; et denegatis pluviis, desuper ⁴²⁴ sole torrente, Heliae timebantur ⁴²⁵ tempora. Omnis plebs et tota provincia cucurrit experta ⁴²⁶ sibi ad suffragia, sanctum videlicet ⁴²⁷ Ursmarum patronum ⁴²⁸ in hujusmodi ⁴²⁹ anxietatibus ad Dei gratiam repropiciandam assuetissimum, rogans ⁴³⁰ abbatem, ut prolatis sanctorum pigneribus more letaniarum circumferri ea praeciperet ⁴³¹. Rem abbas ad fratres refert, laudant devotionem plebis, dicunt ei ⁴³², satisfacere debere ⁴³³. Indicto ergo ⁴³⁴ generali jejunio et ⁴³⁵ die praefixo, plebs tanta confluit, quantam ⁴³⁶ in unum conglobatam ⁴³⁷ vix ⁴³⁸ unquam vidit nemo. Producentur ⁴³⁹ in feretris composita sanctorum corpora, non sine magno ⁴⁴⁰ populi luctu permixta laetitia; et quia tanta erat populi multitudo, ut eam ⁴⁴¹ cujusvis campi quamvis latissimi vix caperet amplitudo, proposuerunt, ut ⁴⁴² hiis qui ultra ⁴⁴³ Sambram erant primum salutanda deferrentur in monte supra memorato et in loco praeviso. Ibi tanta fuit populi devotio, ut non possit prosequi ⁴⁴⁴ scripto. Ex sumptibus, quos largitus est populus, designata est, et incepta ecclesia; quando vel a quo erit perficienda, in Dei est providentia. Reportata sunt et citra; et hic nihilominus tanta erat multitudo, ut invicem artarentur. Ostendit et Dominus devotionem istam plebis per merita sancti Ursmari sibi placuisse. Nam ipso die in magna caeli serenitate obnubilato ⁴⁴⁵ aere, factus est sonus subsequaturae pluviae. Quae postea tam larga profluxit ⁴⁴⁶, ut satis sufficeret, et copias anni fertilissimas redderet. — Et ⁴⁴⁷ quia parum hoc de virtutibus sancti Ursmari praegustavimus, et ad nostri temporis faecem, sicut proposuimus, Deo donante pervenimus, libet in fine opusculi in miraculis ejusdem ⁴⁴⁸ patris aliquantisper immorari. Nam si quod promisimus,

A nos quoque ⁴⁴⁹ volumus, et tali modo foenus persolvimus.

51. Fundus est, quam ⁴⁵⁰ Villam Reliam (128) vocant; is ⁴⁵¹ nobis vicinus est, et in eo ⁴⁵² memoria sancti Ursmari. Ferunt eundem virum Dei, dum mundo exularet, et regem apud Lyptinas commorantem ⁴⁵³ urbem crebrius inviseret, quia locus contiguus viae est, illic solitum requiescere; atque ibi dentem, qui ob nimium dolorem — qua validudine ille plurimum laborabat — illic deciderat, inibi defodisse. Locus iste ecclesia sacer erat, sed civium negligentia destructa fuerat, altare ⁴⁵⁴ tamen loci incultum remanserat. Caecus quidam ibi erat, cui in mentem sedit, ut altare viminibus cingeret, ne pecoribus aut canibus adibile esset. Qui quadam die puero praeduce in silvam perrexit, dumque virgam ad se applicat, ut eam cum ferramento capularet ⁴⁵⁵, in ⁴⁵⁶ ipso conamine oculi ejus ita aperti sunt, ut clare videret ⁴⁵⁷.

52. Anus quaedam apud nos erat, quae interdum ecclesiae stipendiis, interdum fidelium elemosinis aiebatur. Cujus manus dextera ita erat contracta, ut unguis digitorum volam palmæ viderentur perforasse ⁴⁵⁸. Haec die quadam, quae habebatur Dominica eratque quadragesimalium dierum tertia, in ecclesia sancti Ursmari loco suo stetit, et inter missarum celebrationem subito intremuit, cum subito, et propter diuturnitatem ⁴⁵⁹ incommodi illa insperata, coeperunt se nervi digitorum extendere et manus ad officium suum redire. Illa ut persensit, ecclesiam vocibus complevit. Plena erat ecclesia, subsequuntur ⁴⁶⁰ omnes: *Deo gratias! Deo laudes*, nemine tacente, in commune dicuntur. Curritur ad me, ubi eram in ecclesia forte majori, unus post alterum aliquid apportaturus novi, et quasi non prius esset dictum, rumigerulus afferebat nutibus gaudiorum. Nos illico ad ecclesiam scandimus, invenimus illam praemiraculi stupore stantem et trementem, attamen sanam. Laudavimus Deum, et ita discessum est.

53. Mulier quaedam plena demonio, a parentibus

VARIÆ LECTIONES.

⁴²⁰ sanctissimo 2. ⁴²¹ Ecclesiam 2. qui ecclia legisse videtur. ⁴²² sambram quam nos 1? 2. ⁴²³ sequentia om. 2. exstant in miraculis S. Ursmari (3.) c. 2. ⁴²⁴ s. d. coquente 3. ⁴²⁵ timebant 1. ⁴²⁶ ad nota sibi et saepius comperta s. 3. ⁴²⁷ utique 3. ⁴²⁸ p. ad. d. g. r. in h. a. assuet. 3. ⁴²⁹ hujus 1. ⁴³⁰ rogant 3. ⁴³¹ permetteret 3. ⁴³² eis 3. ⁴³³ deberi 3. ⁴³⁴ igitur 3. ⁴³⁵ et d. p. desunt 3. ⁴³⁶ quanta 1. ⁴³⁷ deest 1. ⁴³⁸ vix aliquis unquam vidit aut nemo 3. ⁴³⁹ esto ducunt 1. ⁴⁴⁰ multo 3. ⁴⁴¹ eam in unum aliquis campus quamvis latissimus nequaquam caperet et omnes nihilominus ad salutanda sanctorum corpora populari fremitu impingerent prop. 3. *cujus lectiones aliquos tantum in sequentibus annotavimus.* ⁴⁴² deest 1. ⁴⁴³ qui ab ulteriori parte Sambræ 3. ⁴⁴⁴ persequi 1. ⁴⁴⁵ obnubilatio 1. ⁴⁴⁶ perfluxit 1. ⁴⁴⁷ Et quia ad n. t. f. — pervenimus et nunc se occasio obtulit, ut paululum hoc de virtutibus Ursmari praegustaremus, libet uberius aliquantulum in fine opusculi nostri in ejus virtutum miraculis immorari, ut qui fuit initium, sit et clausula libri. Nam sic sponsionis nostrae memores, foenus persolvimus, sed et ipsi percipimus. Dicemus igitur non ea quae plura ab antecessoribus nostris aut neglecta aut oblitterata sunt, sed ea quae ipsi vidimus aut ab his qui viderunt audivimus. 3. *Haec vero vix libro de miraculis S. Ursmari scripto conveniunt.* ⁴⁴⁸ ejus 1. ⁴⁴⁹ quod 1. ⁴⁵⁰ quem 3. ⁴⁵¹ hic 3. ⁴⁵² ea 1. ⁴⁵³ commorantem 1. ⁴⁵⁴ tantum altare idque incultum 3. ⁴⁵⁵ copularet 1? ⁴⁵⁶ et in 1. ⁴⁵⁷ at laetior redditus in recompensatione beneficii ex facultatula sua illam reaedificare coepit, gratias agens Deo, qui sanctum Ursmarum in pluribus miraculis mirifice mirificavit. *add. 3 ubi ordo sequentium diversus.* ⁴⁵⁸ perforare 1. ⁴⁵⁹ diuturnitatem incommodi 1. ⁴⁶⁰ obsequuntur 1.

NOTÆ.

ad sancti viri sepulchrum ⁴⁶¹ attracta est potius quam adducta; pedes, manus et colla arcebant ⁴⁶¹ vincula; gutture solum et lingua horribilia quædam proferebat ⁴⁶³ et fœtida. Audires interdum canem ⁴⁶⁴ latrantem, sibilum serpentum, taurorum mugitum, ut quasi in ⁴⁶⁵ uno cubili essent diversa ferarum monstra. Dies erat festivus ⁴⁶⁶ ejusdem patris, convenerant ⁴⁶⁷ ad festa plus solito populi. Illa ibi jacebat, tam terribiles voces emittens, ut vix missæ audiri possent in die tam celebri. Festivitate peracta, ubi illuxit dies crastina, fratres condolentes illi, ecclesiam sancti Ursmari petunt, pro ejus ereptione Dominum deprecaturi; proposuerunt letaniam prostrati agere, cujus recitatio mihi injuncta est. Ubi ergo post recitationem sanctorum omnium ⁴⁶⁸ ad locum perventum est, cum ⁴⁶⁹ dicere deberem: *Per adventum tuum libera nos, Domine*, vocibus ejus perterritus anticipavi dicere: *Per nativitatem tuam*. Tunc illa, immo ille, quo misera illa torquebatur; *Mentiris*, inquit, *et præpostere loqueris*. Expavi, fateor, et pene extra me effectus sum. At ubi me recepi, letaniam sum prosecutus, cœpique mecum agere tacitus, quod isdem apostata spiritus Dei judicio tortus, vera tunc quoque dixerit coactus et invitus. Peccatis nostris agentibus, tunc nil actum est. Unde desperati parentes ejus, eam reducere temptant. Sed ubi ad Sambram ventum est, in pontis medio unus illorum respiciens ad ecclesiam: *Eya*, inquit, *sancte Ursmare, placetne tibi, ut* ⁴⁷⁰ *a te tam tristes redeamus* ⁴⁷¹, *frustrati a te de longinquo* ⁴⁷² *quæsitâ sospitate?* Vix verba compleverat, cum subito illa in eodem pontis loco corruit, et aliquantulum illic mortuo simillima ⁴⁷³ jacuit. Quid plura? Miseratione Dei per merita sancti Ursmari post paululum resedit, quæ circa se agebantur inquisivit, ciboque sumpto, omnique sanata incommodo, peste caruit, miraculumque suum ipsa postea circumtulit.

34. Nuper quoque quidam æque energuminus ad supradictam memoriam est delatus. Quem clerici ecclesiæ nobis alia curantibus per se temptant increpare, immersumque ⁴⁷⁴ in aqua consecrata exorcistarum more exorcizavere. Sed inter manus exorcizantium subito in altum rapitur, ita ut per plantas vix manibus teneretur, et magno satis cum conamine deorsum remittitur ⁴⁷⁵. Instantibus nihilominus clericis orationi et increpationi, sanatur hic quoque ad laudem Dei per merita sancti Ursmari.

A 35 ⁴⁷⁶. Adso ⁴⁷⁷ quidam erat in servitio fratris mei Godescalci ⁴⁷⁸ calciamentoriam ⁴⁷⁹ artem agens ⁴⁸⁰, quem a puero contractum omnes cognovimus, ita ut progredi quoquam nisi cum scabellis nequiret. Hic quadam die ad sepulchrum sancti Ursmari vota soluturus ⁴⁸¹ accessit, ferens secum cerea munera, candelas videlicet geminas, petiitque ⁴⁸² ab ⁴⁸³ ædituo, ut eum ibi pernoctare sineret. Concessit ille; pernoctavit iste. Statim in ipso conticinio orante illo et Dei potentiam præstolante, cœperunt se tibicæ complicatæ reducere, et tali pedum a diutina ⁴⁸⁴ cohæsione natium non sine magno patientis incommodo sejungere, usque dum plene erectus, custodibus mirantibus in pedes stetit; sed præ nimio dolore et inconsuetum ⁴⁸⁵ progrediendi usum ambulare non potuit. Qui præ nimia gratulatione quodammodo visus est fuisse ingratus, dum insciis omnibus mane ecclesiam egressus, nec tum laudes Deo dicere fecit, et ipse, ubi plene doloribus caruit, Ragenarianæ ⁴⁸⁶ rebellionem se satellitem miscuit.

36 ⁴⁸⁷. Et abbas Aletramnus, ut diximus, paralisi laborabat. (974) Cæca quædam elemosina Fredesindis ⁴⁸⁸ illius, quæ Stephano cui Brebona serviebat nupserat, alebatur. Hæc quadam die orandi causa ad memoriam sancti Ursmari venit, et dum montem, cui supraposita est ecclesia, ipsa scanderet, in intercapidine, quam quercus antiqua disternat ⁴⁸⁹, ex adytis templi, quasi per aliquas rimulas tenuissimas, aliquantulum lucis se versus vibrare persensit. Progressa demum ad sancti patris nostri ⁴⁹⁰ tumulum, ita mirata est visum, ut Gosberto ⁴⁹¹ præposito nuntiante faceret jocundissimum et in Dei laudibus speciosissimum. Factum est hoc ante dominicam quam vocant medianam sexta feria.

37 ⁴⁹². In territorio quoque Wilare ⁴⁹³ (129) nobis deserviente quidam fuit ⁴⁹⁴ colonus, qui cum ceteris votive ad constructionem Transsambrinæ, quam prædiximus, ecclesiæ lapides subvehentibus insultaret, seque id servitium nullo modo subiturum dejeraret ⁴⁹⁵, repente omni membrorum officio debilitatus est. Sed ut reatum suum, sero licet, cognovit, vota accumulavit, et sanus illico effectus, plus ceteris, ceteros accendens, quo ⁴⁹⁶ potuit devotionis ardore confricavit.

38 ⁴⁹⁷. Kalendæ erant Augusti, qui est dies celebris apud nos pro commemoratione vinculorum sancti Petri; Sambra forte tunc plus solido excreverat, et populus confluens ad festa festinabat. Inter

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶¹ deest 1. ⁴⁶² arctabant 3. ⁴⁶³ promebat 3. *Dach.* ⁴⁶⁴ canum latratum 3. ⁴⁶⁵ deest 1. ⁴⁶⁶ festivitatis 3. *Dach.* ⁴⁶⁷ convenerat 1. quo ierant 3. coierant *Dach.* ⁴⁶⁸ nominum 3. ⁴⁶⁹ quo 3. *Dach.* ⁴⁷⁰ deest 1. ⁴⁷¹ abeamus 5. *Dach.* ⁴⁷² longinque 1. ⁴⁷³ simillima 1. ⁴⁷⁴ immisumque 3. *Dach.* ⁴⁷⁵ reduceretur 3. *Dach.* ⁴⁷⁶ XXXVII *Dach.* ⁴⁷⁷ Atho 3. ⁴⁷⁸ m. G. desunt 1. ⁴⁷⁹ sutoriam 3. *Dach.* ⁴⁸⁰ agentis 1. ⁴⁸¹ solviturnus 1. ⁴⁸² petitque 1. ⁴⁸³ deest 1. ⁴⁸⁴ duiciva 1. ⁴⁸⁵ indissuetum 3. ⁴⁸⁶ regeriane 1. ragenarianæ 3. ⁴⁸⁷ XXXVIII *Dach.* ⁴⁸⁸ Tredesendis 3. Fredesendis *Dach.* ⁴⁸⁹ disternat victare quodammodo excecuate cepit. Progressa 1. d. ex ad. 1. q. p. ten. rim. al. luminis se v. v. p. Progressa 3. ⁴⁹⁰ deest 1. ⁴⁹¹ Cozberto 3. ⁴⁹² XXXVIII *Dach.* ⁴⁹³ Villare 3. ⁴⁹⁴ fui 1. fuit nuper 3. ⁴⁹⁵ diceret 3. ⁴⁹⁶ qua 1. ⁴⁹⁷ XL. *Dach.*

NOTÆ.

(129) Parochia inter Lobium et Binchium. HENSCHEN.

agendum dum celebrantur missæ, et ad eas Transsambrini globatim maturarent accelerare, pons quem subierant multitudine ⁴⁹⁸ prægravatus decidit, immersosque quos acceperat ⁴⁹⁹ alvens longe fluvio suo traxit. Facta igitur conclamatione, turbatur ecclesia. Egressi pene omnes dum anxiarentur ⁵⁰⁰ ad cadavera solum requirenda, mira Dei potentia cuncta illa immersorum examina sospita obviavere et læta. Dicat hic quis quod vult; nos liberationem hanc Deo ascribimus, cui proprium est et singulare, sanctos suos ubique magnificare, et fidentes ⁵⁰¹ in illis opera ⁵⁰² misericordiæ suæ in periculis eorum meritis sublevare.

39 ⁵⁰³ Gislabertus, ex quatuor comitis Roberti filijs unus, nuper ⁵⁰⁴ cum alijs, qui Mathildem comitissam (130) stupaverant ⁵⁰⁵, apud nos hospitatum venerat. Qui inter cœnandum monachico ordini quasi minus profuso ⁵⁰⁶, utpote improvise ipsis venientibus, cœpit detrahere, licet pro oportunitate temporis illis sufficientes administrarentur copiæ. Mane facto, montem oratum eques scandit ⁵⁰⁷, sed in ipso transgressu graduum, per quos ascenditur ad superius monasterium, equus sub ipso labitur, qui calcaribus multociens cæsus minime erigitur. Putaverunt, quod morbo, ut fit, sonipes urgeretur; temptatum est iterum et tertio; quadrupes procul dubio immobilis jacet. Persuasum est illi ab amicis et comitibus, maxime a Bosone ⁵⁰⁸ nostro avvocato, ut si quid forte teste conscientia transgressionis ⁵⁰⁹ egisset, votum vovens, Deo et ecclesiæ ejus satisfaceret, et hoc quantocius posset ⁵¹⁰. Promisit, et descendens equum quidem sanum repperit, sed nisi deorsum montis ei insidere nequivit.

40. Frater ⁵¹¹ Robertus, nostro tempore ecclesiæ sancti Ursmari edituus ⁵¹², haculum recurvum, quem plerique tambucam ⁵¹³, alii petaculam ⁵¹⁴ vocant, quasi sancti Ursmari gestabilem et proprium argento fabricavit, petiitque a nobis, ut aliquantulum de corpore ipsius ad majorem populi venerationem baculo illi insereremus. Fecimus quod petierat, quæsitis et sumptis ex ⁵¹⁵ concineratione sanctissimi corporis in sepulchro duobus dentibus; quibus inmissis, ubi ab inferius ad superius monasterium delatus est, in ipso ingressu anus quædam, quæ interdum ecclesiæ stipendiis, interdum elemosinis fidelium sustentabatur et in ecclesia — missæ autem agebantur eratque

A dominica quadragesimalium dierum tertia — loco suo stabat, subito contremuit (131).

41 ⁵¹⁶ Nec tantum in loco felicis ejusdem patris requietionis fiunt a Deo ejus interventu hæc specialiter mira; sed in remotis ejus memoriæ dicatis locis persæpe ostensa sunt plurima ⁵¹⁷ miraculo digna. Tudinium denique, nobis adjacens castrum, locum habebat ecclesiæ sancti Ursmari memoria sacrum. In quo quodam tempore, ea videlicet quæ erat cœna Domini nocte, sicut audivimus Bosonem advocatum ⁵¹⁸, qui interfuerat, referre, dum more solito in matutinali synaxi lucernæ extinguerentur, et ymno evangelii finito, terræ ⁵¹⁹ astantes prosternerentur, tria stillicidia in modum illorum, quæ videmus porcina ex pinguedine ardentia stillare, a summo tecti in pavimento distillavere, adeo ut aliquibus ecclesiam incendere, aliquibus illustrare viderentur. Quod cum omnes viderent, cuidam tamen Tietbergæ ⁵²⁰, nobilissimæ matronæ, orationi incumbenti ⁵²¹ vicinius et in ipso pene ⁵²² occipicio visum est distillare ⁵²³. Et hoc cur factum sit, nobis quidem est incertum, nil autem in terra sine causa fieri, quia legimus ⁵²⁴, non est dubium. Ternarius autem ⁵²⁵ numerus unde sit sacer, catholicis patet, et ignem Deum ⁵²⁶ esse, non ficto, sicut a poetis Vulcanus ignis dicitur, sed vere, ut Apostolus sensit, iam ex ipsius verbis, ubi: *Deus noster ignis consumens est* (Hebr. xii, 23), quam in eo ⁵²⁷, quod Spiritus sanctus verus in Trinitate perfecta Deus, in igneis linguis super apostolos descendit, orthodoxus quisque intelligit. Hanc igitur ternam ⁵²⁸ igneamque distillationem Trinitas sancta utrum pro alicujus astantis approbanda ⁵²⁹ devotione egit ⁵³⁰, quam eadem forte tunc igniverat ⁵³¹, ut ostenderet foris quod intus agebat, aut propter commendanda sanctorum patrocinia — quod magis credibile est — quæ ibi populus devote frequentabat, nobis ⁵³² quidem lætet, sed ei, qui omnia facienda prævidet ⁵³³ et facta moderatur et regit, procul dubio patet.

42 ⁵³⁴ Magnitudine seu enormitate suscepti operis devicti ⁵³⁵ et enervati, plura prætermittimus. Unum hoc ultimum et omnibus prædicatum pluribusque sui comperto notissimum dicemus; quod videlicet nullus qui ecclesiæ illi unquam intulit dampnum, gloriatus sit in annum. Et si forte pro quolibet ⁵³⁶, ut assolet, injuste illato dampno monachi ex majori monasterio, quod quidem inferius est, montem

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁹⁸ multitudinem 1. ⁴⁹⁹ accepera 1. ⁵⁰⁰ anxiantur 3. ⁵⁰¹ fidentibus 1. ⁵⁰² ope 3. ⁵⁰³ XLI. *Dach.* ⁵⁰⁴ *deest* 1. ⁵⁰⁵ stupaverat 1. ⁵⁰⁶ profusum u. improvisum 1. ⁵⁰⁷ scandens in populo t. 1. ⁵⁰⁸ ab ofo 1. ⁵⁰⁹ transgressorie 3. ⁵¹⁰ possit 1. ⁵¹¹ hoc cap. *deest* apud *Dach.*; in 3. supra cum 32. *conjunctum legitur.* ⁵¹² editus 1. ⁵¹³ cambuttam 3. ⁵¹⁴ petalum 3. ⁵¹⁵ de 3. ⁵¹⁶ XLII. *Dach.* ⁵¹⁷ plura 3. *Dach.* ⁵¹⁸ a. nostrum 3. ⁵¹⁹ terra a. prosternuntur 1. ⁵²⁰ tibergæ 1. ⁵²¹ inibi procumbenti 3. *Dach.* ⁵²² birre 1. ⁵²³ distillasse 3. ⁵²⁴ legitimus 1. ⁵²⁵ siquidem 3. *Dach.* ⁵²⁶ domini 1. (*dn̄i pro dn̄i*); dominum 3. ⁵²⁷ quoniam vero 1. ⁵²⁸ trinam 1. ⁵²⁹ approbandam devotionem 1. ⁵³⁰ *deest* 1. ⁵³¹ ignoraverat 1. ⁵³² nos 3. ⁵³³ prævidit 1. ⁵³⁴ XLIII. *Dach.* ⁵³⁵ evicti 3. *Dach.* ⁵³⁶ quibuslibet 1.

NOTE.

(130) Uxorem Raginerii IV, comitis Hannoniæ. An Robertus sit aliis Rasbodus comes Namurc. pronon-

pos ex matre Raginerii I non satis liquet. *Hexsch.* (131) Cf. supra, c. 52.

santi Ursuari scandunt reclamaturi, creditur, nec vana spes est, nunquam inultum iri. Experti sunt hoc plerique, et sero licet ingemere. Nimirum locum, quem rexit corpore vivens, tuetur meritis, cum Christo regnans et in ipso gaudens.

43⁵³⁷ Presbyter est quem Osingerum nominant⁵³⁸, qui ita paralis erat dissolutus, ut cervix in ipsa junctura resiliret⁵³⁹. Quid dicam, quod loqui non poterat, cui omnium membrorum officia, solo spiritu anhelante, defecerant. Hic in hac valitudine annum explens, alterius solatio, elemosinis fidelium sustentabatur. Jacebat autem in villa Fleon dicta, cui vicina⁵⁴⁰ est illa nativitas sancti⁵⁴¹ Ursuari ministra, in qua erat ecclesiola lignea, quam ferunt eum propriis manibus compaginasse et in prædio suo dedicasse. Quadam die euntibus quibusdam cum planstris in Augusta Viromandorum (132) mercandi gratia, rogavit virtute qua poterat, ut superpositus plaustro ad supradictam ecclesiolam duceretur. Factum est. Positus est in ecclesia⁵⁴², et ibi pernoctavit. Mane autem facto, voluit temptare, confusus de Dei misericordia et sancti Ursuari interces-

sione, utrum per se in ipso grabato posset sublevatus residere. Fecit, miratus est rem. Deinde paulatim reviviscendo, viribus in membris resumptis⁵⁴³, erexit se, et ambulavit, gratias agens Deo et patronatori suo. Nos postea frequentibus ejus missarum celebrationibus usi⁵⁴⁴ sumus in eodem loco. Sanus ipse de reliquo, præterquam cervix quæ resilierat⁵⁴⁵ parum retorta videretur, puto propter commemorationem tam mirifici beneficii, ad populandum omnibus, quantum valeat in conspectu Domini meritum sancti sui.

44. Retulit isdem presbyter nobis, quod⁵⁴⁶ quadam die in ipsa ecclesia, cui in recompensatione beneficii jam dicti deservebat⁵⁴⁷, dum⁵⁴⁸ missas ageret, lecto evangelio, vas quod consuetudinaliter juxta altare cum vino pendebat, in calicem versat, sed vinum ita congelatum erat, ut nec gutta proflueret. Dat vasculum clerico ministranti, ut glaciem igni resolvat; ipse interim officium percelebrat; dum tardatur, ille respexit ad calicem, qui plenus vino inventus est, adeo ut pene excresceret

VARIAE LECTIONES.

⁵³⁷ hæc capita apud Dach. supra 35 et 36. ponuntur, in 3, vero ante cap. 24, leguntur. ⁵³⁸ n. sed et hic adhuc superest 3. ⁵³⁹ resileret 1. ⁵⁴⁰ vicina? 1. ⁵⁴¹ s. u. desunt 1. ⁵⁴² ecclesiola 3 Dach. ⁵⁴³ reviviscens membris mirum dictu erexit 3. Dach. ⁵⁴⁴ fructi 3. Dach. ⁵⁴⁵ resilierat 1. ⁵⁴⁶ quia dum 3. ⁵⁴⁷ i. d. d. desunt 1. ⁵⁴⁸ deest 3.

NOTÆ.

(132) St. Quentin.

ANNO DOMINI DECCCXCI.

ERKEMBALDUS

ARGENTINENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA IN ERKEMBALDUM.

(Gall. Christ.)

Erkembaldus a puero litteris humanioribus apprime excultus librorum semper studiosus fuit. Promotus ergo exigentibus meritis an. 965 ad episcopatum Argentinensem, cum jam, ut diximus, decessoris esset coadjutor, inauguratur a Guillelmo archiepiscopo Moguntino, inde præsulum 17 ipse consecrator, inter quos duo Moguntinenses archiepiscopi Hatto et Rupertus numerantur. An. 966 Altorsii consecravit ecclesiam. Eum Joannes papa XIII summis laudibus effert in epistola, qua illi sedis apostolicæ protectionem in omnibus spondet. Neque minori fuit in pretio apud Ottonem II imperatorem, a

quo sui regiminis anno 17 insigne privilegium obtinuit datum anno 982, indict. x, octavo Idus Januarii, anno imperii ejus decimo quinto, regni autem 25. Illud recitat R. P. Lagueille in Probationibus historiæ Alsatiae pag. 25. Vitam clausit Erkembaldus an. 991, vi Idus Octobris ex chronographo Saxonæ apud Ekecardum, pag. 363 et ex Necrol. Fuldensi, ait Nuperus auctor proxime laudatus. Plurimorum ex antecessoribus vitam descripsit metrico sermone, quod opus una cum libris undequaque collectis in bibliothecam ecclesiæ suæ congegit.